

Szakértők és kulturális nárcizmus: Kapcsolatok a 21. század eleje

Klimczuk, Andrzej

Preprint / Előnyomtatás

Monographie / monográfia

Empfohlene Zitierung / Javasolt idézet:

Klimczuk, A. (2012). *Szakértők és kulturális nárcizmus: Kapcsolatok a 21. század elején*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-70624-8>.

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Használati feltételek:

Ez a dokumentum letéti engedéllyel hozzáférhető (nincs újraelosztás - nincs módosítás). A dokumentum használatára nem kizárólagos, nem átruházható, egyedi és korlátozott jogot biztosítunk. Ez a dokumentum kizárólag az Ön személyes, nem kereskedelmi célú felhasználására szolgál. A dokumentum minden másolatának tartalmaznia kell minden szerzői jogi információt és egyéb, a jogi védelemre vonatkozó információt. Ön nem jogosult ezt a dokumentumot semmilyen módon megváltoztatni, nyilvános vagy kereskedelmi célokra másolni, a dokumentumot nyilvánosan kiállítani, előadni, terjeszteni vagy más módon nyilvánosan felhasználni.

A jelen dokumentum használatával Ön elfogadja a fenti felhasználási feltételeket.

Kérjük, hivatkozzon a kiadói változatra:
Andrzej Klimczuk, *Szakértők és kulturális
nárcizmus: Relations in the Early 21st Century*, LAP
LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken
88pp2012,.

Tartalomjegyzék

.....	Bevezetés	1
1	Szakértői rendszerek és a tudás társadalom	5
2	A nárcizmuskulturális jelenségének vázlata	11
3	szakértőkalapvető kapcsolatai a kulturális nárcizmussal	17
4	Atudásalapú társadalomfejlődésének dilemmái	27
5	Választás a bizalom helyettesítői és rekonstrukciósmódszereiközött	35
6	Társadalmi rétegződés és annak átalakulása	39
7	A fejlesztésiútvonal kiválasztása	49
.....	Következtetés	57
.....	Bibliográfia	59
.....	Index	75

Bevezetés

A kortárs társadalmi folyamatok összetettsége jelentősen csökkenti a mélyreható elemzés és megértés lehetőségét. A társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok számos területen és különböző szinteken végbemenő dinamikus változások kevésbé átláthatóvá teszik az egyének és közösségek szemszögéből látott valóságot. Ugyanakkor a hagyományos és a modern módon nyújtott magyarázatok egyaránt a sokoldalú kritika tárgyát képezik.

A 21. század elején a "késő modernitás" társadalmainak kialakulásával állunk szemben, amelyekben az emberi tevékenység nagymértékben átalakítja a világot. Ennek a tevékenységnek a hatásai visszacsatolva hatnak az emberekre, a bizalom és a kockázat új formáit, a társadalmi helyzeteket és a globális kölcsönös függőség folyamatait alakítják ki. Az ésszerű és kiszámított célok vállalásának folyamata az absztrakt rendszerek létrehozásához és fejlesztéséhez kapcsolódik, amelyek egyre inkább összekapcsolódnak az emberi tevékenységekkel. Ráadásul ehhez a folyamathoz korrekt, kiszámítható és ellenőrzött működésre, valamint speciális tudással rendelkező egyénekre van szükség. Az ilyen rendszerek technikai és társadalmi természetű eszközök és szervezeti formák komplexumait alkotják. Ide tartoznak például a távközlési rendszerek, a közlekedés, a pénzügyi piacok, a transznacionális vállalatok, a fegyveres erők, a tömegmédiák és az energiahálózatok. Az ilyen komplex rendszerek használata számos előnyt hordoz magában, mivel számos társadalmi problémát old meg és növeli az emberi élet minőségét. Ezzel párhuzamosan ezek a rendszerek arra kényszerítik közvetlen és közvetett felhasználóikat, hogy felelősséget vállaljanak fenntartásukért, ami következképpen a szakértők új kategóriáinak sokféleségét növeli, amelyek megpróbálják kielégíteni a feltárt igényeket és létrehozni a következő szükségleteket. Ez a szakértőktől való függés hozzájárul a "nárcizmus kultúrájának" megszületéséhez, amelyet elsősorban az egyének személyes birodalmukba való visszahúzódása jellemez. A

olyan területek, ahol megengedhetik maguknak, hogy fizikai és mentális önfejlesztés legyen.

A könyv célja a szakértői szerepek és a nárcizmus kulturális jelensége közötti kapcsolatok folyamatos változásának elemzése. E téma felvétele fontosnak tűnik a fejlett országokban a tudásalapú társadalmak és a tudásalapú gazdaságok kialakulásának leírásában, sőt, azok átalakulásában a kreativitáson és bölcsességen alapuló társadalmak és gazdaságok irányába (lásd Zacher 2007; Klimczuk 2009; Kukliński, Pawłowski, Woźniak 2009; Kukliński 2011).

A könyv a szakirodalom tartalomelemzésén alapul. Különösen a szociálpszichológia és a kreativitáspszichológia, a fejlődésszociológia, a kockázatszociológia, a hálózatszociológia, a tudásszociológia és a társadalmi tőke szociológiája, valamint a tudomány- és technológiafilozófia kutatóinak munkáin. A vállalt kutatómunka célja, hogy jelezze a legfontosabb témákat egy önálló diszciplína kialakulása szempontjából, amelyet a szakértelem és a beavatkozás szociológiájának nevezünk (vö. Cooke 1991; Irwin 1995; Kurz-Milcke, Gigerenzer 2004; Rich 2004; Ericsson et al. 2006; Stilgoe et al. 2006; Collins, Evans 2007; Evans 2008; Boswell 2009; Fischer 2009; Eyal, Buchholz 2010; Eyal, Pok 2011). E megközelítés alapfeltevése, hogy a szakértelmet és a szakértelmet különálló szerepként és jelenségként ismerik el, amelyek részletesebb elemzést igényelnek, amely túlmutat a foglalkozások, az erőforrásokhoz való hozzáférés, a hatalmi egyenlőtlenségek és a legfontosabb társadalmi pozíciók megoszlásának elemzésével kapcsolatos meglévő megközelítéseken. Ezek közé tartozik a szakértői státusz elérését befolyásoló tényezők, a szakértelem előkészítésével és bemutatásával kapcsolatos tulajdonságok, valamint az iránymutatásaik és ajánlásaik népszerűsítésének és a közsférában történő végrehajtásának képességei azonosítása. A bemutatott munka ezeket a kérdéseket a nárcizmusnak nevezett individualizmus egy sajátos ideológiájával együtt ágyazza be.

Ez a könyv hét fejezetből áll. Az 1-3. fejezetek a szakértői rendszerek alapvető jellemzőinek megközelítését hozzák; a kulturális nárcizmus; a szakértő szerepe mint a társadalmi változások résztvevője; a szakértők modell típusai és fajtái; valamint a társadalmi világ ontológiai és ismeretelméleti struktúráiba való beavatásuk típusai. A 4-7. fejezetek a négy kiválasztott kortárs kérdés tárgyalását ölelik fel, amelyek a szakértők jelenlegi kölcsönös kapcsolatait és a kulturális nárcizmus jelenségét tartalmazzák. Ezek a tudásalapú társadalom fejlődéséhez elválaszthatatlanul kapcsolódó dilemmák; a bizalomhelyettesítő eszközök és annak rekonstrukciós módszerei közötti választás; a társadalmi rétegződés átalakulása; és a fejlődési utak megválasztása. Mindegyik szinten végül a várható társadalmi valóságról alkotott sajátos elképzelések és az ezeket az elképzeléseket támogató társadalmi erők közötti versenyre kerül sor. Végezetül a további empirikus kutatások lehetséges irányaira vonatkozó vita került ismertetésre.

A kiadvány nemcsak a nárcizmus és a szakértelem kultuszának jelenségeit vizsgáló tudósoknak szól, hanem mindazoknak, akiket a modern demokrácia, a fogyasztás és a regionális fejlődés meghatározó tényezői érdekelnek.

1 Szakértői rendszerek és a tudás társadalom

Az Anthony Giddens (2002) által kidolgozott "késő modernitás" koncepciójának középpontjában az a feltételezés áll, hogy a modern intézmények dinamizmusának három tényezője van: az idő és a tér szétválasztása; a szétválasztó mechanizmusok; és az intézményi reflexivitás (Giddens 23-30)2002,. Ránézésre ezek egymás után utalnak az időmérés és a térrendezés formális megközelítéseinek kialakulására, ami lehetővé teszi a társadalmi kapcsolatok globális léptékű fenntartását; az interakciók elválasztását az adott hely tulajdonságaitól; és lehetővé teszi a tudás széleskörű felhasználását a társadalmi tevékenységek végzésében és a természethez való tartalmi viszonyulás átalakítását.

A vállalt témával összefüggésben különös figyelmet érdemelnek a szétválasztási mechanizmusok. Ezek a társadalmi kapcsolatoknak a helyi kontextusból való kiobbantásához és a tér és az idő hatalmas kiterjedésében való rekonstruálásához vezetnek. Giddens (2002, 26) kétféle ilyen mechanizmust jelöl meg: a szimbolikus tokenek például "olyan csereeszközök, amelyek szabványos értékkel rendelkeznek, és így többféle kontextusban felcserélhetők. Az elsődleges példa, és a legátjáróbb jelentőségű, a pénz", és a szakértői rendszerek, amelyek "a szakértői tudás bármilyen típusú rendszerei, az egyénről egyénre átvihető eljárási szabályoktól függően" (Giddens 3172002,).

Mindkét mechanizmust együttesen "absztrakt rendszereknek" nevezzük, amelyek az időt és a teret olyan egyének tranzakcióin keresztül kötik össze, akik fizikailag nem találkoznak egymással. Mindez a technikai és társadalmi tudás fejlődésének köszönhetően lehetséges. Más szóval, mindez a tudósok, technikusok, mérnökök, orvosok, tanácsadók, terapeuták és más képzett szakemberek által készített szakértelem megfogalmazásával és felhasználásával történik. A döntő tényező, amely befolyásolja e rendszerek tevékenységét, a bizalom. Ez az az érték, amely "az emberekbe vagy absztrakt rendszerekbe vetett bizalom felruházása, amely a tudatlanságot vagy az információhiányt záró

"hitbeli ugráson" alapul" (Giddens 2002, 318).

A szakértői rendszerek fogalma azonban további magyarázatra szorul. A vezetéstudomány szempontjából ezek olyan szoftverprogramok (vagy szoftverügynökök és mesterséges intelligencia), amelyek a szakértők kódolt heurisztikus tudását használják fel. A szakértői rendszer elsődleges feladata az alkalmazási folyamat automatizálása, hogy amennyiben nehézségekbe ütközik egy szakértő tanácsának beszerzése (távollét vagy magas költségek miatt), egy szoftverügynök szakmai tanácsot szerezzen (Stefanowicz 2002, 51-68). Egy szakértői rendszer az emberi döntéshozatali folyamatokat tükrözi - egy szakértő, szakember például a banki, orvosi, anyagtechnikai, katonai és hírszerzési feladatokon belül, mint például a hitelkérelmek elemzése, a biztosítási kockázatelemzés, az ügyfélprofil elemzése, a termelési folyamatok optimalizálásának keresése, a gyártási folyamatok és eljárások ellenőrzése (Goodwin, Wright 452-4682011,). Néha azonban a szakértői rendszer egyben emberi szakértő is, aki speciális szoftvert használ elemzésre vagy előrejelzésre (például Bruce Bueno de Mesquita 2011).

Giddens (2002, 28) feltételezi, hogy bár a bizalom és a bizalom kifejezése szándékosan meghozott döntések eredménye lehet, a legtöbb esetben az egyének személyiségétől függ, és akaratlanul is átvettek egyfajta biztonságérzetet: az események stabilitásába és rendjébe vetett hitet. Ezeket a feltételezéseket bonyolítja az a tény, hogy egyrészt az absztrakt rendszerek bővítik a biztonság és a biztonság területeit. Másrészt kockázatot hordoznak magukban, és egyúttal új kockázatokat, fenyegetéseket és veszélyeket teremtenek helyi és globális léptékben, mint például a közlekedési balesetek, a hó súlya alatt leszakadó háztetők, járványok, vegyianyag-szivárgások, atomreaktorok robbanásai, az éghajlatváltozás, de az állami, kereskedelmi és nem kormányzati intézmények adatszivárgása, korrupciós botrányok és pénzügyi válságok is.

Azt is meg kell említeni, hogy Daniel Bell (1973) korábban a "késő modernitás" társadalmait posztindusztriális vagy információs társadalmaknak nevezte - azok, amelyek

amelyben a döntő szerepet már nem a nyersanyagok, az áruk és az energia, a kitermelési és gyártási folyamatok, a munka- vagy tőkeintenzív technológiából profitáló társadalmak játsszák. A posztindusztriális társadalmakban a hangsúly az információ gyűjtésére, felhasználására és feldolgozására helyeződik. Az ilyen társadalmi formációk elsődleges célja már nem a "természet elleni játék", amely a preindusztriális társadalmakra volt megfelelő, vagy az ipari társadalmakra vonatkozó "játék a fabrikált természet ellen", hanem az "egyének közötti játék", amely a hatalom és a tekintély megszerzésére vonatkozik, például politikusok és választók, tanárok és diákok, orvosok és betegek között. Más szóval, a mai embernek elsősorban az önmagával és másokkal való kapcsolataiban vannak problémái, míg a természettel való kapcsolatokat kevésbé problematikusnak lehet érzékelni.

Bell koncepciója továbbá a meritokrácia és a technokrácia ideológiájára vonatkozott. Az első esetben azt feltételezi, hogy a társadalmi hierarchiában magas pozíciót szokás biztosítani azoknak, akik az adott szakmában vagy ágazatban a legkiemelkedőbb érdemekkel, tehetséggel és erőfeszítésekkel rendelkeznek. Ez a hatékonyság és a társadalmi igazságosság illúzióját kelti. Ennek a koncepciónak a megvalósítása azonban a gyakorlatban az egyéni szabadság korlátozásához vezet, és egyenlőtlenségeket teremt, mivel ez a felfogás inkohereus, hiszen a jövedelmi egyenlőtlenséget önmagában hordozza, elítélve és igazságtalanul károsítva mindazokat, akik kevésbé voltak "természetüknél fogva tehetségesek" (White 75-1062008,).

A második esetben (technokrácia) azonban a magasan képzett embereket, különösen a technológiák fejlesztéséhez kapcsolódó embereket (a kutatás-fejlesztés területén működő szervezetek) tekintik azoknak, akiknek a technikai fejlődés megvalósításával kapcsolatos intézkedésekkel kell kormányozniuk és megoldaniuk a társadalmi problémákat és konfliktusokat. Ennek az elképzelésnek a megvalósulása a demokrácia olyan modelljére utal, amelyben a politikusok és a szakértők közötti kapcsolat bürokráciává, statizmussá (franciául: *étatisme*) és állami beavatkozássá alakul (Dusek 38-522006.; Held 125-

157).2006,

A technokrácia és a meritokrácia koncepciói hasonlóak, mert az individualizmust igazolják, és elveik megvalósításának eredménye a szakértői hatalom megszerzése és irányítása lenne. Az ilyen típusú hatalomra jellemző a diszkurzív formációkon keresztül történő uralom, és a szakértői tudás vagy bölcsesség iránti bizalmon és a beosztottak által a szakértői tudásra vagy bölcsességre való rábízás alapul (Scott 2006, 25, 32-34, 116-137).

Kortárs, megfigyeljük a tudásalapú társadalom kialakulásának folyamatait. Így a már kidolgozott hipotézisek, magyarázatok és elméletek a cselekvések alapjává válnak, és kialakításukat, terjesztésüket és alkalmazásukat különös aggodalom övezi (Chmielecka 2004, 60). Ezek a társadalmak a tudásalapú gazdasághoz kapcsolódnak, amelyet olyan üzleti vállalkozások különböztetnek meg, amelyek versenyelőnye az információn, a tudáson és az innovációkon alapul (Zorska 2007, 62). Feltételezhető, hogy ezek a folyamatok kedveznek a szimbolikus eszközökből és szakértői rendszerekből álló új absztrakt rendszerek megjelenésének.

E társadalmi-gazdasági változások mutatói közé tartozhat a felsőoktatás elterjedése, a kutatásra és fejlesztésre fordított kereskedelmi kiadások növekedése, valamint az új technológiák elfogadása és népszerűsítése is. Tovább megy a szervezetekben az új pozíciók elnevezéseire, amelyek a szakértők széles tömegeit, egyébként a "változás ágensei", például elemzők, tanácsadók, tanácsadók, adminisztrátorok, diagnosztizálók, tervezők, értékelők és különböző ügyek szakértői, lefedik.

Feltételezhető továbbá, hogy egyre gyakrabban lesz szükség magas egyéni és kollektív kockázat vállalására, amely a különböző tevékenységek kudarcának és káros hatásainak valószínűségeként értelmezhető. Ezeket a kockázatokat a magas szintű bizalmon alapuló tevékenységeknek kellene ellensúlyozniuk - a társadalmi tőke döntő fontosságú típusának -, amelyet a meggyőződésként és az arra épülő cselekvésként írhatunk le, vagy olyan helyzetként, amelyben a többi ember bizonytalan jövőbeli cselekvése

emberek vagy létesítmények és intézmények más társadalmi szereplők számára is előnyösek lesznek (Sztompka 69-702007,, 244).

Így a szakértelem irányítása és az annak való kitettség tömeges jelenséggé válik. Az egyének, csoportok és intézmények alkalmazkodását ehhez a feltételhez a 21. század elején kifejlesztett tudományágak, például a válságkezelés, a kockázatkezelés és a bizalomkezelés szokták lehetővé tenni (Zelek 2003; Kaczmarek 2005; Grudzewski, Hejduk, Sankowska, Wańtuchowicz 2009).2007,

Ugyanakkor már készültek kritikai tanulmányok az ezekből a koncepciókból levezetett ajánlások alkalmazásáról. Ezeket túlnyomórészt a biohatalom és a biopolitika kutatásának folytatói végzik, akik három alapvető modellt dolgoznak ki: (1) a Michel Foucault által megkezdett kormányozhatóság vagy az élőlények kormányzása; (2) a Giorgio Agamben által kidolgozott szuverén hatalom és a puszta élet; valamint (3) a Michael Hardt és Antonio Negri által kidolgozott kapitalizmus és az élő sokaság (Lemke 2011). Leírásuk azonban túlmutat e könyv keretein.

2 A nárcizmus kulturális jelenségének vázlata

Christopher Laschra (1991, 34) hivatkozva a kulturális nárcizmust a személyiségzavarok kollektív jelenségeként definiálhatjuk, amely a nyugati civilizáció köréből a magasan fejlett társadalmak képviselőinél jelentkezik. E jelenséghez nélkülözhetetlenek a biológiai, mentális és társadalmi fejlődés (szocializáció) során kialakuló készségek, érdeklődési körök, attitűdök, szükségletek, motivációk, értékek, amelyek során az egyének azonosítják magukat. Kifejezik identitásukat és megkülönböztetik más kortárs civilizációk képviselőitől: Latin-amerikai, ortodox, afrikai, iszlám, hindu, buddhista, kínai és japán (lásd Huntington 2007). A nárcizmus Lasch értelmében az egyének reakciójának tekinthető az absztrakt rendszerek által generált kockázatok növekvő mértékére (vö. Lasch 501991,; Giddens 234-2372002,; Aldridge 95-992006,).

Az apokaliptikus események lehetőségének (többé-kevésbé tudatos) tudatában az egyének kivonulnak a közéletből, a privatizált "túlélési stratégiákra" összpontosítanak, és bezárkóznak a személyes világukba, amelyet a fizikai és pszichológiai önfejlesztés megszállottsága ural. Az emberek kezdik felismerni, hogy a kockázati formák olyan sokasága veszi őket körül, amellyel a korábbi generációk nem találkoztak. Ráadásul az emberek elveszítik a történelmi folytonosság érzését, megszűnnek érdeklődni a múlt és a jövő iránt, és a jelen eseményeire összpontosítanak, amelyekben pszichológiai biztonságot és az önmegvalósítás érzését keresik. Itt tehát az elsődleges és a magasabb rendű szükségletek kielégítése között egyensúlyoznak. A nárcisztikus figyelemfelkeltésre való személyes törekvés még olyan gyakorlatokat is magában foglal, mint a beszélgetés monopolizálása, a fogyasztás, a figyelem megvásárlása, a munkára való túlzott koncentráció, valamint a túlzott kötelezettségek és ezáltal a mások számára való elérhetetlenség megteremtése (Derber 2002).

A nárcizmus Christopher Lasch (1991, 33) szerint a következőkkel jellemezhető:

- Az egyének egymás iránti gyűlölete; önutálat.
- Lázadás a másoktól való gyermeki függés ellen.
- Gyenge képesség mások szükségleteinek felismerésére.
- A siker emberének érzése, amelyet ugyanakkor az üresség és az autenticitás érzése kísér.
- Állandó aggodalom a csodálat és az elismerés kifejezése miatt, hogy vonzóak, szépek és modernnek.
- Az azonnali intimitás keresése a tartós kapcsolatok létrehozására való képesség hiányával együtt.
- Állandó aggodalom az egészségük miatt, az öregségtől és a haláltól való félelem, valamint a terápiával szembeni ellenállás, amelyben az egyén kerül a figyelem és a gondolkodás középpontjába.

Itt azt feltételezzük, hogy a nárcizmus jelenségének kialakulását a fogyasztói kapitalizmus fokozza, amely lehetővé teszi az egyének számára vágyaik legalább ideiglenes nárcisztikus kielégítését a megfelelő áruk és szolgáltatások megvásárlásának és használatának lehetőségének köszönhetően.

Lasch (1991, 169-182, 218-232) a kulturális nárcizmus születését a patriarchális család összeomlásában és a hagyományos vezetők és bölcsek eltűnésében látja, akiknek tekintélyét a szakértelem kultusza váltja fel.

"Az új szakértők a nárcizmus terápiás kultúrájának szerves részét képezik. Kialakult egy "új paternalizmus", amelyben mindenféle típusú szakértő a laikus lakosság igényeinek szolgálatába áll. A szakértelem számos modern formája nem a valóban érzett szükségletek kielégítéséből fakad; az új szakértők nagy részben éppen azokat a szükségleteket találták ki, amelyek kielégítését állítják magukról. A szakértelemtől való függés életformává válik" (Giddens 236-237/2002.).

Lasch koncepciójában, ahogyan arra Anthony Giddens (2002) rámutatott, az egyént passzívnak mutatja a külső erőkkel szemben, különösen a fogyasztói kapitalizmus intézményeivel szemben, amely a tapasztalatok kommercializálását jelenti, és amelyet meggyőző reklámküldeményekkel támogatnak. Ez a jelenség eltúlozza az emberek azon tendenciáját, hogy kivonuljanak a közéletből. Alábecsüli továbbá a tudat és a test közötti kapcsolatot - a személyes megjelenés, az öltözködés, a táplálkozás, az előadott gesztusok és a személyes fejlődés minőségére való odafigyelést "a show kedvéért" (a "feltűnő fogyasztás"). Meghatározza továbbá az egyének "helyi életének" védelmének lehetőségeit a nagy rendszerek és szervezetek hatásaival szemben (Giddens 239-244/2002., 273-274).252,

Giddens szerint a nárcizmus forrásai a bizalom elsődleges nevelésének kudarcában keresendők. Amikor a gyermek nem képes kellőképpen tekinteni az alapvető karrier autonómiáját, és következésképpen világosan megkülönböztetni az egyén pszichéjének egy határát. Ilyenkor az önértékelésben a mindenhatóság érzése váltakozik az üresség és a kétségbeesés ellentétes érzésével. Ezek a vonások a felnőttkorba áthelyeződve olyan egyént jelölnek, aki neurotikusán függ másoktól, különösen az önértékelés kérdésében, de túl kevés autonómiával rendelkezik ahhoz, hogy hatékonyan kommunikáljon másokkal. Az ilyen személy számára nehéz lesz összeegyeztetni a kockázat figyelembevételének szükségességét, amely a modern társadalmi világ jellemzője. Ezért, miközben megpróbálja kontrollálni az esetleges életveszélyeket, a fizikai vonzerő vagy a személyes vonzerő ápolásán fog lógni (Giddens 2002, 243).

Ami itt kulcsfontosságú - Giddens szerint -, az a szégyenérzet, amely az egyén identitását törékennyé és a változásokkal szemben sebezhetővé teszi. Maga a nárcisztikus pácienssel folytatott terápia szakértői rendszernek tekinthető, amely az élettervezés módszertanát jelenti, és bár függőséghez és passzivitáshoz vezethet, ugyanakkor lehetőséget biztosít a támogató tevékenységre és sorsuk nyomon követésére. A nárcisztikus beteggel folytatott terápiák időt igényelnek és

pénz, és bizonyos mértékig a kiváltságos osztályok által művelt szórakozásnak tekinthető (Giddens 246).2002,

Ez az érvelés lehetővé teszi annak feltételezését, hogy a különböző szakértői rendszerek közötti kölcsönös függőségekről van szó, és hogy az ilyen rendszereket képviselő, jól fizetett szakemberek gyakran nárcisztikus személyiségjegyeket mutatnak, valamint a terápia különböző formáinak használatát. Létezik azonban a szakértelemnek megfelelő specializáció, így azok, akik bizonyos témákban szakértők, a legtöbb helyzetben (más témákban) laikusok. Nincs senki, aki közvetlenül irányítaná az absztrakt rendszerek által létrehozott életet befolyásoló összes tényezőt. Pontosan ez a hatás a kockázatok jelenségének alapvető jellemzője nagy léptékben (Giddens 1902002,).

A kulturális nárcizmus fogalmának kritikája nem lesz teljes, ha kihagyjuk a "késő modernitás" sajátos jellemzőjét, az "intézményi reflexivitást". Anthony Giddens (2002, 29-30) bizonyítja, hogy a szakértői rendszerekben nagymértékben generált új információk és új tudás már rutinszerűen beépül a társadalmi életet újjáépítő és átszervező működési feltételekbe. Egyrészt tehát úgy tűnik, hogy az életkörülmények egyre inkább kiszámíthatóvá válnak, és meg lehet próbálni előre jelezni az események menetét. Másrészt azonban gyakran nem tudjuk meghatározni az aktiválódó folyamatok komplex mellékhatásait és rejtett funkcióit (a bumeránghatást vagy a tovagyrúzó hatásokat). Az elfogadott célokkal, valamint a célkitűzésekkel kapcsolatos kritika és kételyek aláássák a biztonságot, és tartósan igazolják az átfogó bizalom kiépítéséhez vezető erőfeszítéseket. Ez azonban nem egy univerzális megközelítés.

Giddens (2008, 95-97) négy tipikus attitűdöt különböztet meg a bizonytalanságokkal és kockázatokkal kapcsolatban, amelyeket az emberek elfogadnak. Ezek az attitűdök a következők:

- (1) Pragmatikus elfogadás, amely a mindennapi feladatok megoldására való koncentrációból, valamint a kockázatok és bizonytalanságok kiszorításából áll.

- (2) Fenntartott optimizmus, azaz az a hit, hogy a kockázatok és bizonytalanságok elkerülhetők és legyőzhetők a gondviselésnek, a jóhiszeműségnek, a tudománynak és a technológiának vagy az emberi racionalitásnak köszönhetően.
- (3) Cinikus pesszimizmus, amely a kockázat elkerülhetetlenségének elfogadásából, a jelen időhorizontjának lerövidítéséből és a hedonista élvezetekből való részesedésből áll.
- (4) Radikális elkötelezettség, amely a veszélyforrásokkal való szembeszegülést jelenti a közvélemény mozgósítása, propaganda vagy társadalmi kampányok, illetve társadalmi mozgalmak létrehozása révén (például a környezetvédelemért indított mozgalom).

Úgy tűnik, hogy - az utolsó attitűd kivételével - minden attitűd és cselekvés a nárcizmus kulturális jelenségének céljaival összeegyeztethető túlélési stratégiának tekinthető. Nehéz őket olyan konstruktív utaknak találni, amelyek az egyének szélesebb közösségeinek bevonását igénylik az őket a kortárs világban körülvevő problémák megoldásához.

3 A szakértők alapvető kapcsolatai a kulturális nárcizmussal

A további vitához szükséges a szakértőnek mint a társadalmi változásokban résztvevőnek a szerepének rövid leírása, valamint e szerep átalakulásának elemzése. Janusz Goćkowski szerint (vö. 185-2152001,; 123-1522009,) feltételezhető, hogy ez a szerep minőségileg különbözik a teoretikus szerepétől. A legáltalánosabban fogalmazva, a teoretikus befolyásolja a döntéshozókat a társadalmi világ szerkezetének megértésében, a politikai döntéshozók képzelőerejét és találékonyságát, a társadalmi tervezés technikáinak megteremtését a polgárok tudásával és találékonyságával, és tudományos alapot biztosít a szakértők tevékenységéhez is (Goćkowski 2001, 214).

Eközben a szakértő szerepe az, hogy konzultáció (tanácsadás), diagnózis (a helyzet és a lehetséges jövőbeli lehetőségek elemzése), projektek (operatív tervek és a célok elérésére irányuló stratégiák leírása), valamint a politikai döntéshozók döntéseinek segítése vagy akadályozása a jelenlegi "játék" folyamatával kapcsolatban - a status quo megőrzése, a reformok végrehajtása vagy az alternatív kormányzás kezdeményezése érdekében. A szakértői szerep helyes betöltése megköveteli a döntéshozókkal és a technikai személyzettel való együttműködést, az ideológiai viták kérdésében való önmeghatározást, az axiológiában és technológiában való megkülönböztetést, valamint a célok és az intézkedések ismeretét (2001, 211- 214).

A szakértő lehet tudományos kompetenciák birtokosa, mérnök, vagy gyakorlati orientált tudós vagy menedzser - mondja Joanna Kurczewska (1997, 250-251). A tudósok akkor válnak szakértővé, ha a laikusok, az alkotók és a közismert tudás birtokosai, akikkel közvetlen és kiterjedt kapcsolatban állnak, vagy azok számára, akiknek dolgoznak, szaktekintélyként ismerik el őket. Itt feltételezzük, hogy a szakértők szerepe csak a fő intézmények és a más tudósok és a közönség közönségének kontextusában érthető meg.

kezdők. A szakértők jelentősége a tudáskommunikációban - amely bizonyos témákról szóló információk strukturált gyűjteménye - olyan nagy, hogy "független társadalmi intézmények" rangjára emelkedtek, amelyeket társadalmi normák, illemszabályok és viselkedési szabályok szentesítenek, amelyek célja az egyes igények kielégítése.

Kurczewska (1997, 257) hat feltételezést vezetett be ehhez a koncepcióhoz. Nevezetesen:

- (1) A szakértők száma és sokfélesége korlátlan, a társadalmi és szervezeti kontextusok sokféleségétől függően.
- (2) Egy szakértő mindig valakinek dolgozik: egy másik tudósnak, a megbízónak, a laikus közönségnek vagy egy másik szakértőnek, de soha nem csak saját magának.
- (3) A szakértő, függetlenül típusától, mindig közvetítő szerepet játszik a társadalomtudományok világa és a közismeretek világa között.
- (4) A megfélemlítés a tudatosság kombinált jellegében fejeződik ki, például a tudományos ismeretek és a közismereti ismeretek kombinálásával.
- (5) A szakértő identitása nem közösségi identitás, és nem a többi szakértővel való konszenzus eredménye. Ez a tudás a tudósok és technikusok szélesebb közösségeitől való elszakadással és az új egyéni identitással való állandó foglalkozással alakul ki.
- (6) A gondolkodás és a cselekvés szakértője a személyiségének legalábbis jelentős részében a megbízónak van alárendelve.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a szakértők nem egyedül dolgoznak. A szakértői közösségeknek vannak olyan formái, amelyeket episztemikus közösségként és gyakorlati közösségként írnak le.

Peter M. Haas (1992, 3) szerint az episztemikus közösség olyan szakemberek hálózata, akik egy adott területen elismert szakértelemmel és kompetenciával rendelkeznek, és az adott területen vagy témakörben a politikailag releváns tudást tekintélyesen magukénak vallják.

A szakemberek különböző szakterületeken tanulhatnak, és különböző háttérrel rendelkezhetnek, de mindannyiuknak rendelkezniük kell:

- (1) Normatív és elvi meggyőződések közös halmaza, amely értékalapú indoklást ad a közösség tagjainak társadalmi cselekvéséhez.
- (2) Közös ok-okozati meggyőződések, amelyek a területük központi problémáihoz vezető vagy azokhoz hozzájáruló gyakorlatok elemzéséből származnak, és amelyek aztán alapul szolgálnak a lehetséges szakpolitikai intézkedések és a kívánt eredmények közötti többszörös kapcsolatok megvilágításához.
- (3) Közös érvényességi fogalmak, amelyek interszjektívek és belsőleg meghatározott kritériumok a tudás mérlegelésére és érvényesítésére a saját szakterületükön.
- (4) Egy közös politikai vállalkozás, amely egy sor olyan problémához kapcsolódó szabványos gyakorlat, amelyre szakmai kompetenciájukat irányítják, feltehetően abból a meggyőződésből, hogy ennek következtében az emberi jólét javulni fog.

Jean Lave és Etienne Wenger a gyakorlati közösségeket olyan informális kapcsolatokkal összekapcsolt csoportokként határozzák meg, amelyek szakmai tapasztalataikat megosztó emberekből állnak (Mikuła 182-183)2006.,. Ezek a közösségek a szervezet részét képezik, és a tagok egy adott téma iránti érdeklődése miatt alakulnak ki. Ez a szenvedély vezet a problémák megoldásához és a csoport által választott területen a tudás és a tapasztalat fejlesztéséhez. A közösséget alkotó emberek nem feltétlenül működnek együtt egymással minden nap a formális struktúrában. Azonban azért találkoznak, mert felfedezték a közös interakcióból származó értéket. Együtt töltik az idejüket, információt és véleményt osztanak meg egymással, és tanácsot adnak. Új szabványokat, eszközöket, projekteket, kézikönyveket és dokumentumokat hozhatnak létre. E közösségek fő jellemzői a célok közössége és a tagság képlékeny és önszerveződő jellege.

Ezen a ponton vissza kell térnünk a kulturális narcizmus kérdésére.

Egyrészt a szakértőnek meg kell mutatnia másoknak a társadalmi valóság bizonyos elemeit, amelyeket ő

vagy vele kell azonosulni, ami az önfejlesztés megszállottságához vezethet. Másrészt függ a többiektől, és nem mindig tud egyszerűen lemondani arról, hogy szolgáltatásokat nyújtson nekik. A szakértő személyisége ezért nárcisztikus vonásokat szerezhet, ami hátrányosan befolyásolja a szolgáltatások minőségét, diagnosztizálja a vállalkozók igényeit, és növelheti az általa létrehozott vagy véleményezett projektek kudarcának kockázatát. A pontos és megbízható diagnózisok felállítása azonban hozzájárulhat a csodálat és elismerés szavainak beáramlásához. Ezzel nincs ellentmondás, ha a szakértő gondoskodik fizikai vonzerejéről és személyes vonzerejéről. Még az is hihető, hogy ezek a jellemzők a környezetével együtt (például autó, ház, lakott negyed, bútorok, házastárs, barátok jellemzői) a szakértő imázsát alkotják, és bizonyítani tudják megbízhatóságát (Sztompka 2007, 226; Goffman 1981, 156-195). Eközben az imázs az egyén hírneve és tényleges teljesítménye mellett olyan mutató, amely alapján az emberek úgy döntenek, hogy megbíznak-e másokban.

Elméletileg háromféle társadalmi intézménytípus létezik, amelyek a szakértő és a tudat objektiválásának egy formáját jelentik: a szakértő mint informátor-ügynök, a szakértő mint értelmező és a szakértő mint kormányzó (Kurczewska 1997, 249-255). Az első esetben a szakértő közvetíti a kommunikációt a "hegyek" és a "gödrök" között a tudás körforgásában; tájékoztat másokat a tudósok, vállalkozók vagy laikusok kompetenciájáról. Azáltal, hogy a köznyelvi és a tudományos tudás határán él, "önkéntelen szabályozója lehet az e tudástípusokhoz való hozzáférésnek". A szakértő partner mások számára, mivel nem próbálja kihasználni kiváltságos helyzetét, ráadásul a kommunikáció szempontjából. Az ilyen szakértő nem játszik aktív, pozitív vagy negatív szerepet az ügyfelekkel és a nyilvánossággal való találkozókon. Ezt nevezik "transzmissziós övnek" és "a kommunikációs folyamat melléktermékének".

A szakértő, mint tolmács már aktívabb egyén, aki még akkor is, ha alárendeli magát ügyfele céljainak, kettős előjoggal él, hogy

a saját helyzetét. Ezek az előnyök a legmagasabb tudáskörök tudósaival való összehasonlításából és a közismereti ismeretek felhasználóival való összehasonlításából adódnak. A fordító értelmezéseket hoz létre a valóságról vagy annak bizonyos aspektusairól, létrehozza a tudományról és a közismeretről alkotott elképzeléseit, valamint más intézmények számára információkat szolgáltat másokról. Ez a szakértő két saját, korlátozott nyelvi kódot fogalmaz meg, az egyik lefelé mutat a világ értelmezésének "alacsony" kompetenciájába, a másik pedig "felfelé néz", ami arra korlátozódik, hogy a szakértők a pontatlan hétköznapi nyelvre támaszkodnak.

A szakértő mint tolmács továbbá képes titkosítani és dekódolni a különböző típusú ismeretek kommunikációját. Ezáltal az ilyen típusú szakértők lehetővé teszik a tudás áramlását, de szabályozzák az erőforrások és a tudásbázis jellegét is. Tevékenységüket nem öntudatlanul, hanem "szándékosan korlátozott" módon végzik, hiszen értelmezéseik bemutatásával zárójelbe teszik függőségüket. Emellett - az ügynökökkel vagy közvetítőkkel ellentétben - hasznot húznak a keletkező "többletértékből", és a megbízókkal szembeni ellenállás felajánlásában nyerik el az identitást, mivel céljaik önértelmezése "önmaga művévé" válik.

A szakértő mint kormányzó - a szakértő harmadik típusa - a megbízók és a laikusok közönségének terméke, és ez lehet a munka szándékolt vagy nem szándékolt hatása. A kormányosra azért van szükség, hogy racionalizálja a megosztott tudás résztvevőinek pozícióját a társadalmi valóság között. Az ilyen szakértő úgy fogható fel, mint a folyamat létrehozása, amely a hatóság várakozásából áll, amely az ideális tudós különböző típusainak különböző formáját öltheti: a tudomány hőse, a tudás mártírja, a közvélemény vezetője, a nevelő és a stratégia. Ezek a képek alapulhatnak olyan emberek képein, modelljein és elképzelésein, akiknek nincs közük a tudományos ismeretekhez. A steersman intézményének megteremtése ellentmondásokkal teli folyamat volt, elsősorban a közvetlen megbízók gyakran egymásnak ellentmondó elvárásai és egy átfogóbb körű

laikusok. Itt fontos kiemelni azt a jelenséget, hogy a szakértő elidegenedik azok tudatától, akik a szakértőről alkotott képet létrehozzák és másokra kényszerítik. Ennek eredményeképpen ugyanaz a szakértő, mint egy kormányos, azt a benyomást keltheti, hogy teljesen független a munkáltatótól vagy a megbízótól. A munkáltató olyan mértékben lehet a szakértő imázsának alanya, hogy az illető önállóságát elhiheti. Ez a jelenség azt eredményezi, hogy a szakértőket a tudomány világából kívülről érkező emberektől mentes egyénként érzékelik. Így a szakértők néha akár társadalmi intézményeknek is tekinthetők.

Paradox módon azonban a szakértők mint kormányosok egyben potenciális bűnbakok is a megbízók és a közönség számára. A kudarcok, katasztrófák és szerencsétlenségek kollektív felelőssége a szakértők másoktól való megkülönböztetésének egyik formájaként hárítható át. Ez egyaránt előfordulhat, amikor az ellenzéki párt kerül hatalomra, valamint például az atombomba ledobása, vagy a hatástalan gazdasági és oktatási programok végrehajtása esetén. Minden olyan eset, mint a fent említett, azt a tényt tárja fel, hogy mivel a szakértő mint kormányzó a tudomány világán kívül álló emberek által kapott hatalmat, így a hatalom feletti ellenőrzést is végezhetik. Ez azonban rendkívül bonyolultnak bizonyul, mivel a nem szakemberek kommunikációja a szakértővel, mint kormányossal általában erős és jól védett.

Fontos megemlíteni a Joanna Kurczewska által a társadalmi világ ontológiai és episztemológiai struktúrájában meghatározott háromféle "szakértői beavatás" fajtáját. Feltételezzük, hogy:

"A rejtély a tudomány és a technológia területén a szakértők és a laikusok közötti aszimmetrikus viszonyból ered. E kapcsolat jellege abból fakad, hogy a laikusok számára intellektuális kihívást jelent a természettudományokban a természeti és társadalmi világ természetére vonatkozó megállapításokhoz való hozzáférés. Ez olyan helyzetet eredményez, amelyben a laikusok nem

választhatnak e megállapítások közül: csak - úgymond - vakon bízhatják rájuk" (Kurczewska 3141997,).

A szakértők beavatásai megfelelnek a szakértői típusoknak (Kurczewska 314-3171997,). A szakértő mint informátor vagy ügynök részt vesz az indukcióban más emberek tudásába - tájékoztatja a tudósokat arról, ami a laikus számára szükséges, de kevésbé érthető. Az ilyen szakértő a laikusokat is tájékoztatja a tudományos kutatók problémáiról a természet és az ember rejtélyeinek magyarázatában. Az ember azonban nem teremt titkokat és rejtélyeket.

A szakértő mint tolmács a tudás önmaga által történő megteremtőjévé válik, és felépíti annak tekintélyét. Az egyén kezdeményezése a társadalmi kommunikáció rendszerében elfoglalt egyedülálló helyéről ered - a világ egyik értelmezésének a másokra való átváltoztatásából. Az ebben a folyamatban kialakuló misztérium először is arra szolgál, hogy alátámassza az önállóságáról, függetlenségéről és egyediségéről alkotott meggyőződéseit. Másodsor, a misztérium másoknak a szakértő kompetenciáiról alkotott meggyőződésének védelmét vagy megerősítését szolgálja a mások információinak a hallgatóság számára érthető nyelvre való átalakításában.

A szakértő kormányzóvá avatása a megkérdőjelezhetetlen tekintély iránti emberi igényből és a természetes, spontán és feltétel nélküli engedelmességből fakad. Ez nem a szakértő cselekedeteinek eredménye, hanem a laikusok és a megbízóké, akik a képességeikbe vetett hitükben várják el a segítséget az egyéntől. Ez a beavatás olyan hatást vált ki, amely "nem annyira a szakember, mint inkább a pap képét teremti meg - a tudomány templomának bizonyos képviselőjét, a természet és a társadalom beavatási könyvének hiteles kommentátorát". A harmadik kezdeményezés az ésszerű célokat követi, még ha nem is a racionális, tudományos és technikai ismeretek modelljeinek és posztulátumainak megfelelő eszközökkel alakítja ki". (Kurczewska 3161997,). Azáltal, hogy a hasonló értékeket használja, mint

a vallási és erkölcsi, egy szakértő mint kormányos monopolizálhatja a tudomány és a technológia tekintélyét.

Az a tény, hogy a tudományos racionalitás kiegészül az ismeretre való indukcióval, a világ "új elvarázsolását" vonja maga után. Minél több beavatással rendelkezik egy egyén, annál valószínűbb, hogy teljes mértékben technokrata lesz, vagy olyan személy, akit a kompetenciája által nyilvánosan kinyilvánított politikai törekvésekben vagy ideológiákban hajtanak végre, amelyek célja a társadalmi világ megtervezése a tudomány és a gazdaság területén kívüli szférákban (Kurczewska XX1997., 317). Feltételezhető, hogy a technokraták az ipari társadalmakban politikai verseny körülményei között valósítják meg törekvéseiket, míg a posztindusztriális társadalmakban teljes politikai monopóliummal rendelkezhetnek.

A technokrata mint szakértő úgy érzi, hogy "a jövő társadalmának kiválasztottja", úgy érzi, hogy a nagy és rendkívüli dolgokra hívják, mivel valami többre van predestinálva, mint a valóság egyszerű felismerése vagy az áruk vagy szolgáltatások gyártási folyamatainak irányítása. Az első varázslat az ipari társadalom szakrális szférájának elválasztása a profán szférától - a tudománytól, annak értékeivel és intézményeivel, a laikusoktól és tapasztalataiktól. A második elvarázslás arra utal, hogy a technokrata nem megvilágítja a létezés és a jövő rejtélyeit, hanem maga generálja azokat, mint a tudomány és a technológia által kifejezett "természet és a jövő hírnöke". A harmadik bűbáj a tudomány és a technológia abszolút tekintélyének és az anyagi javak termelési szférájának a hozzárendeléséből áll, amelyhez ezek kapcsolódnak. Ez a bizalom erősíti a társadalmi-gazdasági növekedés, az új technológiák és irányítási rendszerek érdemi bizonyítékait (Kurczewska 317-322).1997,

Joanna Kurczewska hivatkozott nézetei kiegészítik Anthony Giddens szakértői rendszerekről alkotott elképzeléseit. Giddens nem tesz említést a szakértők technokratákká való átalakulásának lehetőségéről. Ezt a nézőpontot a kulturális nárcizmus jelenségére is ki kell terjeszteni. Úgy tűnik, hogy - a

szakértőknek a rejtélyek megteremtésében való fejlődése, a rejtélyek iránti igényük

csodálat és a nagy tettek, valamint az eredményeik lehetséges negatív következményeinek kockázati mutatóinak megnövekedett skálája - alapot ad a szakértők kompetenciáival kapcsolatos kételyek elterjedéséhez. Az erre az állapotra adott reakció szigoríthatja a magas bizalmi pozíciókba kerülő személyek kiválasztásának kritériumait. Továbbá úgy tűnik, hogy a racionalizált viselkedés bizonyos körülmények között arra kényszeríti a szakértőket, hogy vigyázzanak az imázsukra, míg más körülmények között ez megbélyegződhet. Például a miniszterelnöki tanácsadóra úgy tekinthetünk, mint olyan személyre, akinek jó megjelenéssel és magasztossággal kell rendelkeznie ahhoz, hogy kapcsolatot tartson fenn a legmagasabb hivatalokban lévő személyekkel, vagy képviselje őket kifelé. Ugyanakkor azonban a szakértőknek tudniuk kell, hogyan kell öltözködni és közvetlen és közvetett kapcsolatot (public relations) fenntartani a köztudatban lévő ügyintézőkkel, például amikor építési katasztrófáról, természeti katasztrófáról vagy sztrájkokról van szó.

A helyzetet bonyolítja, hogy a mai médiában egy szakértő a kulisszák mögötti körülmények "lebukásának" lehetősége miatt kiszolgáltatottabbnak tűnik, mint a múltban (Goffman 1981, 156- 195). Vagyis amikor a magánélet és a névtelenség szférájában lévén, pihennek és felkészülnek arra, hogy továbbra is betöltsék társadalmi szerepüket, és így amikor esetleg olyan tevékenységet vállalnak, amely nem összeegyeztethető a tőlük elvártakkal, például amikor alkoholt fogyasztanak, miközben nem bírják el a stresszt, és egyidejűleg egy olyan intézménynek dolgoznak, amelynek célja a stimulánsokhoz való hozzáférés korlátozása. Ugyanez a helyzet áll elő, amikor munkaidőben vásárolnak, vagy részt vesznek az egyik szervezet munkájában, amellyel együttműködnek, de ugyanakkor a megfelelő munkahelyen betegszabadságon vannak. A kortárs tömegtájékoztatási eszközök az etikai dilemmák ellenére gyakran döntenek a whistleblower-újságírásról a provokációk alapján, amelyek bizonyos helyzetekben jogilag elfogadhatónak ismerhetők el - azonban az ilyen értékelésre csak a provokáció után kerül sor (Chyliński, Russ-Mohl 142-147)2008,. Az újságírók szakértői tevékenysége a nyilvánosságra hozataltól

kezdve a

a tények, bár kockázatosak, lehetővé teszik számukra, hogy felkeltsék a közönség figyelmét, és ténylegesen eladják a vonatkozó információkat kísérő reklámokat, ami szigorúan a fogyasztói kapitalizmus kulturális nárcizmusához kapcsolódó elem.

4 A tudásalapú társadalom fejlődésének dilemmái

Az első kérdés, amely a szakértők egyre bonyolultabbá váló kapcsolataira és a kulturális nárcizmus jelenségére utal, a tudásalapú társadalom megteremtésének folyamatának minősége. Ennek a folyamatnak a kudarca ahhoz a társadalmi formációhoz vezethet, amelyet egyszer provokatívan "a hülyeség társadalma" néven definiáltak (Zacher 2007, 247).

Egyrészt vannak olyan társadalmi erők, amelyek támogatják a szaktudás terjesztését az emberi élet különböző területeivel kapcsolatban: oktatás, kultúra, gazdaság, kutatás, egészségügy és a környezethez való viszony, amelyek alapvetően a tudomány népszerűsítésének, a szisztematikus munkának, az innovációnak, a hatások értékelésének és a fenntartható fejlődés alapját biztosító szinergiáknak a helyszíneiként fognak megjelenni. Egy ilyen társadalomban jelentős az esélyegyenlőségre való törekvés, a digitális technológiákhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeinek csökkentése, de a tulajdonságaik és képességeik használatában mutatkozó oktatási és szellemi szakadék is (Zacher 2007, 241).

Másfelől vannak olyan jelenségek, amelyek a tudásalapú társadalom ilyen vízióinak optimizmusát lerombolják (Zacher 2007, 19-21, 70-71, 244-247). Több ember nem tudja és nem is akarja használni a tudást, vagy instrumentálisan kezelni azt. Az oktatás demokratizálódása az oktatás színvonalának csökkenéséhez vezetett; az egyetemek nem mindig ügyelnek a könyvtárak és a személyzet minőségére, gyakran a tanulmányokra felkészületlen kamaszokat vesznek fel. Kétségtelen, hogy az egyetemek nincsenek felkészülve arra, hogy a diákok "letöltik" a szövegeket az internetről, megvásárolják azokat, valamint arra, hogy a diákok olyan drogokat fogyasztanak, amelyek állítólag növelik a tanulási képességeket. A mai oktatásról kiderül, hogy ki van téve a nepotizmusnak, a korrupciónak és a "párttagokkal" folytatott személyzeti politikának. A tömegmédiát a hétköznapi nyelvezet uralja, mivel elfogadják a nyelvtani szabályok megszegését, valamint a közönség érzéseit sértő reklámok közzétételét, a komoly információk kombinálását a

szórakoztatással (infotainment), és a hírek kiegészítése az erőszak képeivel és leírásaival (tabloidizáció). Az internet tökéletes feltételeket teremtett a pornográfia gyors fejlődéséhez, amely lehetővé teszi a társadalmi kapcsolatok és a nemek közötti kapcsolatok elfajulását, az információs zaj és a nem kívánt információk sugárzását (spam), valamint a vulgarizmusokkal teli viták és bejegyzések elterjedését. Érezhetően csökken a könyvek és újságok olvasottsága, és a másodlagos analfabetizmus fejlődési jelensége, ami aggodalomra ad okot a ténylegesen absztrakt fogalmakon alapuló viták lehetőségével kapcsolatban. A politikát és a vallást olyan reklámokkal kell támogatni, amelyek leegyszerűsítik feltevéseiket és céljaikat, a szélsőséges relativizmus elfogadott, és a New Age mozgalom, a jóslás, a numerológia és a szcientológia leegyszerűsített magyarázatokat kínál a világról. A mindenütt jelenlévővé vált marketing-zümmögés abból áll, hogy a fogyasztókat arra ösztönzik, hogy beszéljenek szeretteikkel és barátaikkal az árukról és szolgáltatásokról, és ezáltal másokat is arra ösztönözzenek, hogy használják azokat (*Buzz marketing* n.d.; *Word-of-mouth marketing* n.d.). Ezek a tevékenységek megadhatják az embereknek az ismertség annyira szükséges érzését, valamint azt az érzést, hogy egy adott területen szakértőnek számítanak. Ennek számos formája van, mint például a hívők marketingje (evangelista marketing), vírusmarketing, blogok írása a márkákról (brand blogging), a márkához kapcsolódó csoportok, klubok és közösségek hordozása (közösségi marketing), termékminták terjesztése a véleményvezéreknek (product seeding), társadalmi ügyek támogatása (cause marketing), divatot és utánzási hatást kiváltó (trendsetting), valamint egyes termékek és szolgáltatások népszerűsítésének másokkal való kombinálása (casual marketing).

Az azonosított bizonytalanságok az interneten keresztül létrehozott és megosztott tudás alkalmazásáról és minőségéről szóló vitával párosulnak. A tudás a szakértői hatalmat legmélyebben befolyásoló tényezők egyike, amely annál erősebb, minél kisebb számban férnek hozzá az emberek az információkhoz és azok rendezett gyűjteményeihez, amelyek lehetővé teszik a

a célok meghatározása, az intézkedések kiválasztása és a mások által végrehajtott tevékenységekre vonatkozó döntéshozatal (Griffin 5582005,). Például a tudáson alapuló gazdaságban a hálózatban való részvétel alapvető feltételévé válik, de egyúttal nem elegendő a másokkal való hatékony versenyhez az áruk, szolgáltatások és munkaerő piacán. Az is lényeges, hogy a gazdasági szereplő vagy egyén milyen hálózatokhoz tartozik, és milyen pozíciót foglal el bennük, képes-e új tudást szerezni és létrehozni, megosztani, áramlásait kezelni és védeni (Zorska 152)2007,61,.

Mindazonáltal a tudásért folytatott versenyen túl fontos az együttműködés a tudás előállításában, amely a Web 2.0 trendjének köszönhetően az internetes oldalak robbanásával együtt hatalmas méreteket öltött. Ezen átalakulások alapja a közösségi hálózatok (például a MySpace, a YouTube, a Facebook, a deviantART, a Wikipedia), amelyek lehetővé teszik a felhasználók közötti koprodukción, például a megjelenés, a funkcionalitás és a tartalom befolyásolásával. Jellemzőjük a felhasználók által generált tartalom, amelyet a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) a következő tényezőkön keresztül jellemezett (Wunsch-Vincent, Vickery 8-9)2007,:

- (1) "Közzétételi követelmény", amely a meghatározott széles közönségrétegek bemutatását jelenti (ezek tehát nem például magánlevelek).
- (2) "Alkotói erőfeszítés", amely a felhasználó hozzájárulása a közzétett műhöz.
- (3) "A szakmai rutinoktól és gyakorlatoktól független alkotás", ami azt jelenti, hogy a művek az önkéntes és nem kereskedelmi tevékenységek megnyilvánulását helyettesítik.

A felhasználók által generált tartalmak példái a weboldalakon például a szerző rajzai, fotói, zenéi, videói, véleményei, kommentjei, adásai, könyvei, jelszavai, referenciamunkái és naplói. Korábbi elemzések számos hatást jeleznek a felhasználók által generált tartalom elérhetőségének. Ezek közé tartozik többek között (Friedman 2006; Wunsch-Vincent, Vickery 28-39)2007,):

- Az új hardver- és szoftverszolgáltatások értékesítésének növekedése a több érintett alkotó terjesztése érdekében.
- Új koncepciók, kezdeményezések és tevékenységek.
- Új reklám- és marketingtechnikák.
- Változások a hagyományos tömegmédiá munkájában.
- A munka és a szabadidő eltöltésének módjában bekövetkezett változások meghatározása.
- Változások az információ előállításában és az információhoz való hozzáférésben.
- Az információáradat.
- Gyakoribb kommunikáció.
- Az oktatás és a tanítás új területei.
- A tudományos ismeretek cseréje és a tudás gyarapodása.
- Változás az új tehetségek toborzásában.
- A társadalmi elszigeteltség csökkenése.
- Fokozott társadalmi szerepvállalás és politikai részvétel.

Az egyének

tudatos döntéseinek ösztönzése és toábbiindividualizáció

- Verseny a tartalmat szolgáltató egyének között.
- Az empátia eltűnése.
- A kreatív készségek növekedése.
- Az internethez, az új médiához és technológiákhoz kapcsolódó új függőségek.
- Új társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek (pl. digitális szakadék, robotikai szakadék).
- A jogi normák változása.
- Problémák az adatvédelemmel és a biztonsággal.
- A hierarchikus struktúrák megszüntetése.

Ezek a jellemzők a társadalom és a gazdaság alakítását rendkívül változatos, összetett és ellentmondásos folyamatokkal járó folyamatokként írják le.

Egyrészt lehetőség van egy új, társadalmilag felelősségteljesebb, együttműködésen alapuló gazdaság kialakulására, amelyet wikinomikának neveznek (lásd Tapscott, Williams 2006, 2010). Másrészt úgy vélik, hogy az információs káosz egyre nagyobb. Megjelennek a *kvázi szakértők*, az "amatőrök kultusza", és olyan példák, amelyek szerint a vállalatok fizetést kérnek a közösségi oldalakon a reklámozás, a kereskedelem és a művek és tartalmak közzétételének hatékonyabb formáihoz való hozzáférésért (lásd Olcoń 2006; Keen 2007; Kosiński 2009; Lanier 2010). Megkockáztatható az a kijelentés, hogy a tömeges kreativitás, amelyet az internet-hozzáférés lehetővé tesz, és amelyet nem támogatnak szakmai kompetenciák, bizonyítékul szolgálhat a kulturális nárcizmus jelenségének mértékére. A veszélyekkel meg nem birkózó egyének megszállottan arra összpontosítanak, hogy olyan műveket tegyenek közzé, amelyek elfedik a saját méretükkel, ürességükkel kapcsolatos konfliktusérzéseket, valamint a mások által való csodálat és elfogadás iránti igényüket. A hálózatokban a nárcisztikus egyének nagymértékben kapnak ingyenes lehetőségeket, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy fejlesszék képzetüket, hogy új partnereket keressenek, akikkel megoszthatják problémáikat, valamint új terápiás módszereket és az egészség megőrzésének eszközeit. A közösségi hálózat expert.pl szlogenje például a következő: "Mit tudsz? Mi a problémád? Mindenki ismer valamit. Milyen szakértő vagy te? Engedd meg, hogy megtaláljanak a weben és a Google-ban". A Naszechoroby.pl weboldal szlogenje például így hangzik: "Oszd meg a betegségedet! Találkozz olyan betegekkel, mint te!"

A fenti jellemzők lehetővé teszik a "figyelemgazdaság" kialakulásával kapcsolatos vitát, amelynek növekedését napjainkban különösen az internetes hálózatokban tapasztalhatjuk (Goldhaber 1997; Davenport, Beck 2001; Luoma-aho, Nordfors 2009; Skågebya 2009). Ez a fogalom az információkezelés olyan megközelítésére utal, amelynek célja a különböző áruk és szolgáltatások potenciális és jelenlegi felhasználóinak lehető legnagyobb figyelmének és érdeklődésének megszerzése. A figyelem elégtelen erőforrás, mivel az emberek

hozzáérnek a

a szabadidős és kreatív tevékenységek számos versenyképes kínálata. Ugyanakkor a figyelem megszerzése és fenntartása lehetővé teszi egy láthatatlan hatalom gyakorlását a fogyasztók és a szerződő felek felett, és következésképpen hozzáférést biztosít a további beruházásokhoz szükséges nyereséghez. Ez a típusú gazdaság elsősorban a kreatív iparágak, különösen a tömegmédiá, a reklám, a lobbizás, a marketing és a PR-szolgáltatások fejlődéséhez kapcsolódik. Mindazonáltal ez a jelenség magában foglalja az amatőr alkotók, valamint a közösségi oldalak felhasználóinak figyelmének felkeltésére tett kísérleteket is, a kommentek, címkék, a zárt csoportokban végzett tevékenységek és egyéb funkciók segítségével. Saul J. Berman és Bennett E. McClellan (2002) továbbá tíz stratégiát mutat fel a vállalkozók számára a "figyelemgazdaságban való túlélés" érdekében. Ezek a stratégiák a következők:

- (1) Lépjen kapcsolatba ügyfeleivel és ápoljon kapcsolatokat.
- (2) Találjon új bevételi forrásokat.
- (3) Szabadítsa fel ügyfeleit és márkáit.
- (4) Ne fizessen a benyomásokért, figyeljen.
- (5) Tegye dinamikussá az árképzést.
- (6) Legyen globális a kezdetektől fogva.
- (7) Hozzon létre működő szabványokat.
- (8) Ossa meg a befektetési kockázatot.
- (9) Légy szoros követő - tanulj mások hibáiból.
- (10) Koncentrálja figyelmét a vállalatok közeledésére és eltérésére.

Bizonyos mértékben ezek a javaslatok az állami szervezetek és a nem kormányzati szervezetek, valamint az álláskereső, a fogyasztók és az aktivisták tevékenységéhez is igazíthatók.

A tudás közösségi előállításának leírt folyamatai Joseph Beuys "egyetemes kreativitás-utópiájához" kapcsolódhatnak. Ez a művész abból indult ki, hogy minden ember rendelkezik kreatív potenciállal, és hogy az ehhez kapcsolódó szellemi értékek sokkal kritikusabbak, mint az anyagi vagy

gazdasági értékek (Beuys 2001; Kaczmarek 2001). Beuys azt állította, hogy csak a kreativitás vezetheti el az embereket ahhoz, hogy

szabadság. Ezt a szabadságot a technológia fejlődése fogja elősegíteni, amely - mivel egyre kevesebb munkát követel meg az egyénektől - a szabadidő felhasználásának problémájával fogja őket szembesíteni. Ezeket a nézeteket azért tekintik utópiának, mert a társadalom olyan radikális átalakítására apellálnak, hogy szinte lehetetlenné válik a beilleszkedés (Mannheim 1992).

Az egyetemes kreativitás víziójának megvalósítása előtt alapvető akadályt jelentenek maguk az emberek, mivel nem mindenki rendelkezik elegendő humántőke-erőforrással, amely lehetővé tenné a magas színvonalú művek, áruk és szolgáltatások, különösen az úttörő innovációk előállítását. Ezért, még ha mindenki kreatív is, a kreatív alkotások egy része lehet, hogy más emberek számára nem képvisel értéket. Az emberi tőke magában foglalja mindazokat a tulajdonságokat és képességeket, amelyek egy emberhez köthetők, és amelyek hasznosak lehetnek az erőforrások sikeres átalakításában és új felhasználási módok felfedezésében. Ilyenek például a tudás (beleértve az iskolai végzettséget is), az egészségi állapot, az életkor, a nem, az idegen nyelvek ismerete és a számítógépes ismeretek (Hamm 2004, 52). Az egyetemes kreativitás utópiája ellentmond a kreatív részvétel egyenlőtlenségeire vonatkozó kutatási eredményeknek is - a kreativitás csak néhány kiváltságos vagy a konformista viselkedés határát túllépő egyén számára releváns (lásd Florida 2005a, 48-51; Nielsen 2006; Crawford 2007).

Ezen a ponton egyetérthetünk Jeremy Rifkinnel (2002, 10) abban, hogy a "hozzáférés korának" kialakulásával járó immateriális gazdaságba lépünk be, amelyet a javak rövid és korlátozott használata jellemez, ahol a fő szabályokat az állandó változások, az új fogalmak és ötletek jelentik. Nem feltétlenül kell azonban egyetértenünk azzal a kijelentésével, hogy "'birtokolni", "birtokolni", "gyűjteni" nem annyira fontos". A közösségi oldalaknak éppen a tartalmak gyűjtése és felhalmozása adja különleges erejüket, hogy további felhasználókat vonzanak, akik korábban ismeretlen lehetőségeket fedezhetnek fel a mindennapi problémák megoldására. Emellett a "hozzáférés kora" fogalma lehetővé teszi, hogy az internetes infrastruktúra és a különböző közösségi

hálózati oldalak nem feltétlenül jelentenek egyenlő fejlődési lehetőségeket. Számos adatbázis és szolgáltatás valójában kizárólag a szakértők számára készült, és nemcsak mélyen elrejtve ("deep web") van a hétköznapi felhasználók előtt, hanem gondosan őrzik is az ellenőrök ("kapuőrök"), intézmények és személyek sorai, akik meghatározzák a hálózathoz való hozzáférés szabályait és feltételeit (Rifkin 187-192)2002,.

Fontos megemlíteni Rifkin egy másik megfigyelését is, miszerint az internet egy kibernetikus tér (a földrajzi térhez kapcsolódóan), ahol látszólagos konfrontáció zajlik. Ez a konfrontáció (1) a kortárs fogyasztói kapitalizmus, amelytől a nárcisztikus egyének függenek, és (2) a kultúra között, amelyet különösen a "harmadik szektor", vagyis a nem kormányzati szervezetek professzionalizálódása révén képvisel, ami lehetővé teszi a bizalom és a bizalom újjáépítését (Rifkin 2002, 260-273). Feltételezhető, hogy a modernitásban a kommercializmus és a kultúra közötti kapcsolatok megromlottak, a helyi termékek kiszorításával együtt a szabványosított tömegáruk és szolgáltatások által, amelyek gyakran a közösségek szimbólumait és szokásait használják fel, amelyek nem voltak képesek azokat megfelelően megvédeni. A kapitalizmus tehát nem nélkülözheti a kulturális sokszínűség gazdagságát.

5 Választás a bizalom helyettesítői és rekonstrukciós módszerei között

A közelebbi vita az egyéni és kollektív intézkedésekre vonatkozó döntésekre összpontosít a kockázati és bizonytalansági helyzetekben. Az új információs és kommunikációs technológiák, mint például az internet, a mobiltelefonok, a szkennerek, a fényképezőgépek, a digitális kamerák, a hangrögzítők és a számítógéphez csatlakoztatott hordozható USB-memóriaeszközök elterjedése arra utal, hogy a szakértői tudás és a nárcizmus kultúrájának jellemzői megváltoznak. Ezek a technológiák például a polgári újságírás megszületéséhez vezetnek, amelyet nem szakemberek gyakorolnak, és amely ahhoz a helyzethez vezet, hogy a szakértőket megszegyenyítő, megbízhatatlan információkat mindenki nyilvánosan bemutathatja, aki hozzáfér az internethez. Ez felveti a hivatásos újságírók aggályait a nyilvános vita minőségével kapcsolatban, míg a közszereplők esetében ez a magánéletük megőrzéséhez fűződő különös érdekeltséghez vezethet. A magánéletből származó kínos tények ugyanis a legkevésbé várt pillanatban is nyilvánosságra kerülhetnek, akár egy feltűnésmentes járókelő által az utcán, egy konferencián megismert személy által, vagy azáltal, hogy a szakértőtől e-mailben választ kap egy megkeresésre (*Dziennikarstwo obywatelskie* n.d.; *Citizen journalism* n.d.; Sieńczyło-Chlabicz 2006; Chyliński, Russ-Mohl 380-3862008.; Bradwell 2010).

A magánélet elvesztésével kapcsolatos aggodalmak kialakulásának körülményei között úgy tűnik, hogy a bizalom és a bizalom helyettesítői iránt van igény, amelyek alternatív megoldásokat teremtenek a többi ember és intézmény viselkedésének kiszámíthatósága iránti igény kielégítésére. Piotr Sztompka (2007, 328-333) nyomán feltételezhető, hogy hét olyan mechanizmus létezik, amely a bizalom és a bizalom helyettesítőit hozza létre:

- (1) Higgs a gondviselésben, amely a sorshoz, a végzethez vagy Istenhez való menekülés, amely képes elnyomni a nyugtalanságot.
- (2) A korrupció, amely a mások jóindulatának garanciái feletti ellenőrzés illúzióját kelti.

- (3) Túlzott éberség, személyes felügyelet és mások feletti ellenőrzés, azaz "az ügyek ember kezébe vétele", biztonsági ügynökségek és örök alkalmazása, riasztás beállítása, valamint az adósságok erőszakos behajtása.
- (4) A jogi intézmények igénybevétele szerződések elkészítésével, tanúk idézésével vagy a bírósági határozatokra való hivatkozással.
- (5) A gettósítás, amely a falakkal való körülzárásból, a határok kialakításából és a zárt vagy zárt közösségek létrehozásából áll.
- (6) A paternalizmus, amely az erős vezető keresése vagy a szektákhoz és szektákhoz való tartozás.
- (7) A bizalom és a bizalom externalizálódása, ami a más társadalmak vezetőibe, szervezeteibe és termékeibe vetett bizalmat jelenti a nemzetközi intézményekben és a munkát kereső migrációban.

Úgy tűnik, hogy a digitális technológia bizalomhelyettesítőként való alkalmazásával összefüggésben a bejövő és kimenő üzenetek szűrését, az egyének és intézmények azon törekvését, hogy következetesen szelektálják a céljaikkal és intézkedéseikkel összeegyeztethetetlen információkat, valamint annak megakadályozását, hogy az információk rossz kezekbe kerüljenek, szintén ide sorolhatjuk. Az elektronikus úton érkező megkeresésekre való válaszadás szellemi tevékenységet igényel, míg a válaszadás elmaradása a gyanakvás és a bizalmatlanság forrása. A legáltalánosabban fogalmazva, a bizalom és a bizalom helyettesítőinek használata úgy értelmezhető, mint egy túlélési stratégia vállalása, amely a kulturális nárcizmus növekvő jelenségének jele.

A bizalom és a bizalom helyettesítőivel szemben felülről lefelé és alulról felfelé irányuló javaslatok állnak a bizalom kultúrájának kiépítésére, tágabb értelemben: a társadalmi tőke megerősítésére, ami az interperszonális kapcsolatokba és társadalmi normákba ágyazott együttműködési potenciált jelenti, amely az egyének, csoportok és társadalmak javára válhat. Robert D. Putnam (2000, 22) elmélete szerint a társadalmi tőke pozitív externáliájáról elsősorban akkor beszélhetünk, ha az a hídképző társadalmi tőke vagy inkluzív társadalmi tőke néven ismert formában jelenik meg. Ezt a formát a különböző

kultúrájú emberek közötti együttműködés és integráció jellemzi,

vallások, társadalmi osztályok és csoportok. A felülről lefelé irányuló fejlesztési javaslatok a bizalom megteremtésére vonatkozó szakértői reformjavaslatok, a törvényi, rendeleti, közigazgatási szabályozások és a politikai tevékenységek terén történő változások, valamint a stratégiák és fejlesztési programok nemzeti és regionális szintű rögzítése. Ennek a tendenciának elméleti indoklása lehet a Piotr Sztompka (2007, 293-300) által javasolt "bizalmi kultúra" kialakításának modellje. Ennek a modellnek a kiindulópontja az a feltételezés, hogy erőfeszítéseket kell tenni az intézmények olyan átalakítására, amelyek működése növeli a társadalom tagjainak hajlamát arra, hogy másoknak bizalmat adjanak, és megfeleljenek elvárásaiknak. Elengedhetetlen itt az egyidejűleg történő fellépés:

- (1) A jogszabályok javítása: a normák következetességének és a jogrendszer egyszerűségének biztosítása.
- (2) A társadalmi rend fenntarthatósága, ami azt jelenti, hogy a piacbarát és demokratikus reformok megvalósítása során garantálni kell az olyan elvek következetességét és visszavonhatatlanságát, mint a stabilitás.
- (3) A társadalmi szervezet átláthatósága, ami a hatóságok tevékenységének nyílt jellegét, a független média, agytrösztök és kutatóközpontok létezését jelenti.
- (4) A társadalmi környezet kedvessége, és ezáltal az intézményi képviselők kedvessége és segítőkészsége.
- (5) Az egyének és az intézmények felelőssége, ami szabad választásokat és a törvény előtti egyenlőséget jelenti.
- (6) Széleskörű nevelés alatt a társadalmi életről szóló ismeretekhez való hozzáférés terjesztését, a családi életben a bizalom tanítását, a tanárok és diákok iskolai kapcsolataiban a bizalom és a bizalom kiépítését, az életmódok és szokások folyamatosságának fenntartását, a bizalom és a bizalom közvetítését például a vallási közösségek által, a bizalom és a bizalmatlanság témáinak figyelembevételét a nyilvános vitákban, valamint a bizalom és a bizalom költséghatékonyságának jó példáinak bemutatását a tömegmédia által.

A bizalom kultúrájának felülről lefelé irányuló építési módszereinek alapja a sokszínűség irányításához is szolgáltató fogalmakat (Sadowski 2006, 176-177; Griffin 2005, 190- 193). A különböző kulturális csoportok képviselői közötti bizalmatlanság csökkentése miatt a sokszínűség irányításának multikulturális intézmények, közösségek, városok és országok létrehozását kell eredményeznie, és ezáltal lehetővé kell tennie például a működési költségek csökkentését, az erőforrások megszerzésének megkönnyítését, a környezethez való alkalmazkodás megkönnyítését, a kreativitás és az innováció növelését, valamint a problémamegoldásban hasznos információkhoz való hozzáférés növelését.

A bizalom kultúrájának kiépítésére irányuló alulról felfelé irányuló javaslatok oldalán a "legjobb gyakorlatok" listái, indexei és katalógusai állhatnak. Ez azokra a gyakorlatokra vonatkozik, amelyeket az egyének és a kollektívák helyi és közösségi szinten megvalósíthatnak. Ezen a ponton elegendő jelezni, hogy ilyen javaslatokra találhatunk példát egy olyan kiadványban, amely a bizalom és a bizalom megteremtésének 150 alulról építkező módszerét tartalmazza, amelyeket az 1995 óta a Harvard Egyetemről Robert D. Putnam, a társadalmi tőke fogalmának egyik elsődleges kutatója vezetésével zajló Saguaro Seminar kutatási projektben dolgoztak ki. Ebben a kezdeményezésben számos kritikus amerikai tudós, aktivista, üzleti képviselő és politikus vett részt. Ezt az összefoglaló listát a Bank of I.D.E.A.A.S. ausztrál társadalmi szervezet jelentősen kibővítette (lásd *Saguaro Seminar...*; *Bank of I.D.E.A.A.S...* 2011a, 2011b). Az ajánlott gyakorlatok között szerepel például egy társas összejövetel szervezése az új szomszédok üdvözlésére, a városi gyűléseken való részvétel, a választási regisztráció és a szavazás, a különleges képességek önkéntes felajánlása egy szervezetnek, véradás, mentorálás más etnikai vagy vallási csoporthoz tartozó személynek, a pletykák elkerülése, sportolás szervezése vagy abban való részvétel, havi teázócsoporthoz indítása, helyi szabadtéri tevékenységet folytató csoport létrehozása, politikai kampányokban való részvétel, a helyi költségvetési és bizottsági üléseken való részvétel, valamint számítógépes csoport szervezése a helyi idősek számára.

6 Társadalmi rétegződés és annak átalakulása

A szakértők közötti kapcsolatokról és a kulturális nárcizmus jelenségéről szóló vita másik témája a társadalmi rétegződés átalakulását jelenti. A társadalmi rétegződés úgy definiálható, mint a társadalmi osztályok hierarchiája, amelyek magasabb vagy alacsonyabb esélyekkel rendelkeznek valamilyen társadalmilag megbecsült jószághoz, például gazdagsághoz, hatalomhoz, presztízshez, oktatáshoz, egészséghez való hozzáférésre (Sztompka 2002, 336- 338, 354-355). Itt azt feltételezzük, hogy az emberek a különböző csoportokhoz való tartozás és a különböző pozíciókkal való foglalkozás szükségessége miatt egyenlőtlen hozzáféréssel rendelkeznek a különböző javakhoz. Emellett a réteghierarchiák között konvergencia vagy különbség is előfordulhat, és ezért az egyén vagy csoport magas vagy alacsony pozíciója a rétegződés vagy egyenlőtlenség egyik vezetőjén megfeleltethető vagy nem túl hasonló pozícióknak más státushierarchiákban. A konvergenciát szemléltetheti például az a helyzet, amikor a magas kereset birtoklása a szakma nagy presztízisével és a speciális orvosi szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel jár. Gyakrabban, a társadalom legtöbb tagja számára azonban jön az eltérés. Azt is megjegyzik, hogy a felsőbb osztályok a szimbolikus erőszak aktusai révén jobban megbirkóznak azzal, hogy egyik erőforrást a másikkra konvertálják, és a különböző hierarchiákban magas pozíciót tartanak fenn (Bourdieu, Wacquant 2001, 104).

Az anyagi javak (tárgyak) termeléséről az immateriális javakra (eszmék, szolgáltatások, képek és szimbólumok) való áttérés, amely a "késő modernitásban" zajlik, az intézményi reflexivitás és ezáltal a szakértői rendszerek hatókörének kiterjesztése, amely hozzájárul a nárcizmus kulturális jelenségének kialakulásához. Megállapítható, hogy az átalakulás háttérében álló technológiai áttörés megváltoztatja a rétegződés léptékeit (vö. Sztompka 348-3492002,).

Napjainkban a technokrácia és a meritokrácia korábban elemzett fogalmainál kifinomultabb ideológiák léteznek, amelyek a szakértői szerepekhez

kapcsolódnak, és amelyek a társadalmilag kívánatos javak elosztását indokolják.

Már legalább néhány modell létezik a "késő modernitás" társadalmi hierarchiáinak leírására. Ezek elsősorban modellek:

- (1) "(Új) új középosztály-alosztály" Scott Lash (2009, 168-177), amely a szolgáltatásalapú struktúrák, az információs és kommunikációs technológiák és a bennük felhalmozódó erőforrások segítségével dolgozó emberek megoszlását írja le. Másrészt létezik egy digitálisan kirekesztett, a modern struktúráktól távol álló, esetenként szegénységi gettóban élő egyénekből álló osztály.
- (2) "mag-perifériák" David Harvey által (vö. Harvey 1995; Marody, Giza-Poleszczuk 2004, 254-256), amely az intézmények hosszú távú működéséhez szükséges elit, exkluzív szakmák és szakértői szerepek körének állandó szűkülésére utal. A munkaerőpiacok perifériáján teljes munkaidőben foglalkoztatottak, de szakképzettségükhöz könnyen hozzáférhetők, és a részmunkaidőben, ideiglenesen, önfoglalkoztatóként, több tevékenységet kombinálva, a szociális biztonságtól megfosztva, kis képzettségű műveleteket végezve, rosszul fizetett ("dolgozó szegények"), fejlődési lehetőségek nélkül dolgozók.
- (3) "Hipernomádok - virtuális nomádok - infranomádok" Jacques Attali (2002, 81- 82, 107-108; 2008, 169-175), amely leírja, hogy a legmagasabb helyet a legtovább élő emberek foglalják el, a legjobb körülmények között is azok, akiknek hatalma van, amely megvédi szellemi tulajdonjogait és a személyes kreativitás egyéb tárgyait. A virtuális nomádok olyan emberek, akiket ideiglenes munkakörökben foglalkoztatnak, akik kénytelenek vigyázni a formájukra és tudásukra, valamint állandó mobilitásra, és akiknek hozzáférésük van túlnyomórészt virtuális javakhoz és előrelépési lehetőségekhez. Míg az infranomádok a legalacsonyabban elhelyezkedő, a szegénységi küszöb alatt élő, a feketegazdaságot támogató, járványoknak, természeti katasztrófáknak kiszolgáltatott, a modern távközlési és városi infrastruktúrához való hozzáférés lehetősége nélkül élő réteg.

Később azonban különböző fogalmakat fogunk ismertetni. Nevezetesen az Alexander Bard és Jan Söderqvist által használt "netokrácia-konzumtáriátus" és a Richard Florida által használt "kreatív osztály-szolgáltató osztály" fogalmát. Ezek lényeges szálakat és útmutatást tartalmaznak a kulturális nárcizmus fejlődésével kapcsolatban.

Joanna Kurczewska hivatkozott feltételezése, miszerint a szakértőkből technokraták válhatnak, úgy tűnik, elveszti aktualitását. Alexander Bard és Jan Söderqvist (2006, 71-90. o.) néhány pontosítást adott e téren. E szerzők szerint "az államberendezkedés halála és a demokrácia válsága" következett be, és fokozatosan a helyükbe lépett a "netokrácia" és a "plurarchia" néven ismert politikai rendszer. Általánosabban fogalmazva, feltételezik, hogy a statizmusként leírt állami társadalmi-gazdasági politika a szabad piacba való beavatkozást jelenti, például az állami beruházások finanszírozása, az összeomló vállalatok újraindítása, a veszteséges termelés fenntartása, az állami monopólium bevezetése bizonyos gazdasági ágazatokban, az állami vállalatok igazgatása és a marginalizáltak szociális segélyezése révén. Elismert tény, hogy az államosítás növekedése a technokraták iránti kereslethez vezet, akiknek tanácsaikkal a döntéshozók szubjektívizmusát kell kiküszöbölniük, valamint a veszteségek és a közösséget érintő kockázatok csökkentését kell biztosítaniuk. A szakértők azonban nem tévedhetetlenek; néha túlzottan is bíznak a társadalmi rendszerek ellenőrizhetőségében (Sztaba 119-1202007., 470-471; Pacholski 2042001.,; Fukuyama 1997b, 391-396).

Alexander Bard és Jan Söderqvist azt állítják, hogy a médiapluralizáció folyamata az Egyesült Államokban és Európában már az 1990-es évek előtt elkezdődött, ami az államhatalommal való szoros kapcsolatuk megszakításából áll. A tömegmédia fokozatosan kiszabadult a legnagyobb vállalati és kormányzati intézmények ellenőrzése alól, és egyre inkább autonóm entitásokká váltak abban, hogy más intézményeknek speciális hirdetési piacokat kínáljanak, valamint "netokraták osztályának" kialakulását eredményezték (Bard, Söderqvist

2006, 80). A tömegmédiát átállt a vállalati propaganda támogatásáról a vállalati

és a kormányzati média olyan előadások létrehozására, amelyekben a "sokkoló hírek" az új szabály (Bard, Söderqvist 2006, 81). A szakértőket az 1960-as és 1970-es évek fordulóján az ifjúsági mozgalmak alkalmával bírálták, a vegyi anyagok használatával kapcsolatos hibáik és az iparosítás előmozdítása során a természeti erőforrások intenzív kiaknázására alapozott környezetvédelem kérdését figyelmen kívül hagyták, és hatástalanok voltak az olajválságokból és a pénzügyi válságokból kivezető utak megtalálásában (Jung 1997, 3; Postman 2004, 220; Fukuyama, Colby 2009). A globalizáció mai körülményei között megfigyelhető a társadalmi mozgalmak fokozott aktivitása, amely kritikus a kockázatos beruházások és a kutatási és fejlesztési programok megvalósításával szemben. Mindez tág teret biztosít a tömegmédiá számára, hogy az állami szektor, a piac és a nem kormányzati szervezetek határain belül működjön (vö. Chyliński, Russ-Mohl 2008, 27-31). Bár a tömegmédiá működésének ezt a modelljét még mindig érvényesnek tartják, már felismerték a hajlamosságát az új információs és telekommunikációs technológiákon, különösen az interneten alapuló új médiumok elterjedésével szemben (Chyliński, Russ-Mohl 380-3862008,; Bard, Söderqvist 145-;2006, Chyliński, Russ-Mohl 380-386). 149).

Azok válnak netokratákká, akik - a korábbi tömegmédiához hasonlóan - megértik a globális információs hálózat szabályait, és képesek azt a célok elérésére használni. Olyan egyénekről és csoportokról van szó, akik képesek felfedezni vagy létrehozni "a megfelelő hálózatba való beavatást", és erőforrásaikkal együtt mozgósítani a résztvevők szervezett tevékenységét (Bard, Söderqvist 2006, 87). Példaként olyan embereket tekinthetünk netokratának, mint a terrorista Oszama bin Laden, Linus Torvalds - a Linux mozgalom kezdeményezője, Larry Page és Sergey Brin - a Google alapítói, valamint Subcomandante Marcos - a mexikói Chiapas államban a zapatisták felkelésének egyik vezetője. Ez különösen a fiatalokat érintheti, akik az iskolai oktatás éveiben hozzáférnek az internethez, és a hagyományos szervezeti struktúrákban általában az alacsonyabb alkalmazotti pozíciókba kerülnek, mint kezdők - bár

azáltal, hogy a

hálózat és az új technológiák révén néha több tudással és szakértelemmel rendelkeznek, mint feletteseik (Cellary 152002,; Poulet 74-752009,). Eközben azok, akik nem férnek hozzá a hálózathoz, és nem tudják használni azokat, egy új osztályt hoznak létre, amelyet "consumtariat"-nak neveznek. Ennek az osztálynak a tagjai egyaránt lehetnek "digitálisan kirekesztettek", valamint használhatják a hálózatot felületesen, például az államigazgatás képviselői, üzletemberek és társadalmi aktivisták. Végül a plurarchia fogalma arra az új politikai rendszerre utal, amely:

"A legtisztább formájában egy olyan rendszer, amelyben minden egyes játékos saját magáról dönt, de nincs lehetősége és lehetősége arra, hogy bármelyik másik játékos felett döntsön. A demokrácia alap gondolata, miszerint véleménykülönbségek esetén a többség dönt a kisebbség felett, ezért lehetetlen fenntartani. A neten mindenki önmaga ura, jóbanrosszban. Ez azt jelenti, hogy minden kollektív érdek, nem utolsósorban a törvény és a rend fenntartása, erős nyomás alá kerül. A tiszta plurarchia azt jelenti, hogy lehetetlen megfogalmazni a jogállam feltételeit. A törvényesség és a bűnözés közötti különbség megszűnik létezni" (Bard, Söderqvist 89-902006,).

Ez nem jelenti azt, hogy a netokraták meg vannak győződve a magánérdekek érvényesítéséről. A legjelentősebb tények, amelyek hatalmukról tanúskodnak: a csoporttagságon alapuló identitásuk kiépítése, az információkhoz való hozzáférés, az információk befogadásának és rendszerezésének képessége, az általánosító perspektíva kialakítása, a figyelem, az értékes információk megosztása, a nyitottság és a nagylelkűség (Bard, Söderqvist 2006, 128-129). Így a fogyasztótársadalom a "kizsákmányoló fogyasztás hálózataiban" elhelyezkedő embereket képviseli, akiknek tevékenységét felülről irányítják a vágyakat indukáló reklámok révén, és biztosítják a fogyasztás netokratáknak megfelelő szinten tartásához szükséges eszközöket. Ez a formája a

a hiperkapitalizmus nem a maximális profit elérését célozza, hanem a társadalmi zavargások és az erőszak megelőzését. A konzumtariátus képviselői individualisták, akik rövid távú "új törzseket" alkotnak, képtelenek kilépni identitásukból, mindig önmegvalósításra törekszenek, amit egyfajta terápiának tekintenek. Mindkét osztály különálló, versenyképes kisebb hálózatait, amelyekhez való hozzáférést a kereskedelmi elvek jelzik. A netokráciát elsősorban a "birtoklási vágyuk és a megjelenésük" - a munkájuk és a fogyasztásuk - ellenőrzése különbözteti meg. Míg a consumtariat csak a netokraták parancsait hajtja végre (Bard, Söderqvist 150-1512006,).

A leírt elméleti koncepció lehetővé teszi annak feltételezését, hogy mind a konzumtariátus, mind a netokrácia a nárcisztikus egyének egy csoportjához tartozik. A netokrácia azonban a kulturális nárcizmus jelenségét a feltételezett közjó elérése érdekében ellenőrzi. A lehetőség, hogy más embereknek diktálja az önfejlesztés és a fogyasztás megszállottságát, látszólag ahhoz vezet, a netokraták hatalmának fenntartásának egyik módjává válik. Ugyanakkor a netokraták érdeke a körük bővítése, hiszen ez csak annyiban indokolt, amennyiben az új tagok értékes kapcsolatokkal és tudással rendelkeznek. Anyagi vagyonuk és társadalmi háttérük nem bír jelentőséggel.

Alexander Bard és Jan Söderqvist koncepciója Christopher Lasch és Anthony Giddens megközelítéseivel összehasonlítva két jelentős tényben különbözik tőlük. Először is, az egyének több akadály legyőzése után bizonyos fokig meg van engedve a lehetőség, hogy túllépjen a nárcizmus és a bizalmatlanság keretein. Másodszor, Bard és Söderqvist nem próbálja az egész társadalmakat bizonyos területeken szakértőként, más területeken pedig laikusokként leírni. Azt sugallják, hogy a hálózat minden csoport számára közös terep mind a kommunikáció, mind a rabszolgaság szempontjából. A netokratákat tehát az interdiszciplináris érdeklődésre való törekvés és társadalmi kapcsolataik nemzetközivé válása jellemezheti.

Richard Florida a "késő modernitás" társadalmi rétegződésének kissé eltérő megközelítését mutatta be. Elméletének kiindulópontja ahhoz a feltételezéshez vezet, hogy a tudásalapú gazdaság - nagymértékben - egy immateriális és kreatív gazdaság, amelyben a kreativitás jelentőségét a gazdasági értékkel bíró új termékek és szolgáltatások állandó létrehozásának képességeként értelmezik (vö. Florida 2005b, 2010; Jung 2009, 109; Giddens 2009, 87-92). Tárgyan értelmezve az alkotás kategóriájába tartozik például a szerzői jog, a szabadalmak, a védjegyek, valamint az építészet és a formatervezés. Florida e fogalom alatt a zene- és filmipar hasonló termékeit, valamint különböző urbanisztikai projekteket, művészeti alkotásokat és találmányokat helyezett el. A kreatív gazdaságban két jelentős társadalmi osztály létezik: a kreatív osztály és a szolgáltató osztály (Jung 2009, 110-116). A kreatív emberek - tudósok, mérnökök, tanárok, művészek, grafikusok, írók, tanácsadók, média- és reklámszakemberek, formatervezők és építészek - életstílusa és munkája a munka és a szórakozás keveréke, mivel a kreativitást nem lehet bármikor elkezdni és abbahagyni. Ez azt eredményezi, hogy a foglalkoztatási tevékenységeket a nap és az éjszaka nem szokványos óráiban kell végezni, valamint az idővel való önmenedzselés követelményét. Ennek eredménye a ház rendben tartásának elhanyagolása, valamint a gyermekek vagy az idős szülők gondozásának elhanyagolása, mivel az ilyen tevékenységekre szánt szabadidő csak például az éjszaka közepén jelenik meg, amikor mások alszanak, vagy napközben, amikor mások dolgoznak.

A kreatív embereknek "kötetlen életmódot" kell folytatniuk, vagy "lazán" kell öltözködniük. Elvárják tőlük, hogy a lehető legjobban kifejezzék személyiségüket, valamint képviseljék a következő értékeket: egyéniség, önkifejezés, a különbözőségek elfogadása és a változatos tapasztalatok keresése. A fizikai aktivitásra való odafigyelést szükségszerűségnek tekintik számukra. Egyrészt ez egyfajta divat. Másrészt terápiás válasz a hosszú ideig tartó ülőmunkára, amely olyan problémákhoz vezet, mint az elhízás és a szív- és érrendszeri betegségek. Az új gyakorlatok, a sport, a gyógyszerek és a

kozmetikumok használata az előmozdításukhoz kapcsolódik.

szakmai imázs a potenciális munkaadók, üzleti partnerek és ügyfelek körében. A kreatív emberek nagyra értékelik az eklektikus ízlést, a kommercializált helyek és látványosságok elkerülését, valamint az "élmények fogyasztását", például az áruk és szolgáltatások választását az életmód és az önkifejezés miatt, nem pedig az anyagi szükségletek kielégítésének igénye miatt. A kreatív emberek számíthatnak a "jóléti munkáltatóra", aki gondoskodik arról, hogy a munkahelyüket ösztönző módon alakítsák ki, és úgy érezzék, hogy nem kell kimozdulniuk. A szervezett irodai tereket felváltják a kávézókra, klubokra, művészstudiókra, szállodákra és üdülőhelyekre emlékeztető nyitott terek. Mindennek további munkára kell inspirálnia. A kreatív egyéneket "puha" javaslatok és gesztusok, valamint a törekvéseiken alapuló személyes szerződés motiválja. Emellett a kreatív emberek rugalmas munkaidőben dolgoznak, és a munkáltató költségén végezhetik projektjeiket, ami együttesen az önkiszákmányoláshoz vezet.

A kreatív osztály jellegzetessége az az igény, hogy a munkát olyan helyeken végezzék, amelyek "izgalmasak", és a kreativitást a kulturális szolgáltatások differenciáltságának toleranciája, innovativitása, sokszínűsége és barátságossága révén ösztönzik. Emiatt a vállalatok kötelesek versenyezni a tehetségek állandó ösztönzéséért. Eközben a szolgáltatói réteg nem választhat munkaidőben, és folyamatosan ki van téve a veszteségüknek. Az ilyen emberek egyszerűsített műveleteket végeznek, alacsonyabb a keresetük és rosszabbak a munkakörülményeik. Alacsonyabb pozícióban vannak, ami azonban nem a kreatív képességek hiányára utal, hanem a nem hatékony oktatási rendszerek és a fejlődésüket és felhasználásukat gátló oktatási módszerek eredménye (Kopel 54)2007,. A kreatív embereknek a nap bármely szakában, akár hétvégén is, a nap bármely szakában szükségük lehet a szolgáltatási osztályról érkező szolgáltatók segítségére. Ezek lehetnek például banki, kulturális, oktatási, étkeztetési, javítási és karbantartási szolgáltatások, utazás, filmvetítés, valamint sport és szórakozás bármikor.

Meg kell jegyezni, hogy a kreatív osztály képviselői kifejezetten keresik a narcizmushoz kapcsolódó "önirányítási képességek" fejlesztésének módjait. Nikolas Rose (1996, 154-159) szerint ezek a képességek a vállalkozás és az autonómia. A vállalkozás olyan szabályokat foglal magában, mint az energia, a kezdeményezés, az ambíció, a számítás és a személyes felelősség. Az emberek keresik a módját annak, hogy maximalizálják az emberi tőkét, hogy kivetítsék a jövőbe, és megpróbálják alakítani a valós életet. Az autonómiát úgy definiáljuk, mint vállalkozásaink, céljaink és tervezési szükségleteink feletti ellenőrzés átvételét egyéni hatáskörök révén. A szakértelem az én technológiáinak fő jellemzője, amelyek olyan gyakorlatokra és stratégiákra utalnak, amelyekkel az egyének önmagukat és etikai önértelmezésüket képviselik (mint például a felelősségvállalás, az egészségügy, a normalizáció vagy az önbecsülés). A szakértelemnek három aspektusa van az önirányítási képességek fogalmában (Rose 156):1996,

- (1) A tudományosság és az objektivitás bizonyítékainak tekintélye.
- (2) A szaktudás lehetősége, hogy egy politikai érvelésen belül megkülönböztető módon mozgósítson.
- (3) A szakértelem az egyének önszabályozó képességeivel való kapcsolaton keresztül működik.

A kreatív osztály tehát egyszerre szerzője és alanya az ilyen gyakorlatoknak.

Richard Florida javaslata megkülönbözteti Alexander koncepciójától Bard és Jan Söderqvist azzal, hogy nem a globális internetes hálózat, hanem a nagyvárosi hálózat alakítására utal. Emellett nemcsak elméleti tétel, hanem empirikus kutatás eredménye is. A megközelítés korlátja, hogy csak a piaci szektorra vonatkozik, és nem vonja be a közvetlen döntéshozókat, a nem kormányzati szervezetek képviselőit, valamint a marginalizált és kirekesztett egyéneket. Ráadásul ebben az elméletben a hierarchia "fent" és "lent" különböző szinteken vesz részt a fogyasztásban. Mindazonáltal, míg a kreatív osztály tevékenysége hasonlít a netokráciához, addig a szolgáltató osztály jellemzői nem felelnek meg a consumtariat leírásának (vö. Bard, Söderqvist 150-151).2006,

Úgy tűnik, hogy a szakértők, mint a kreatív osztály tagjai, nagymértékben nárcisztikus személyiségjegyeket mutatnak. Ez részben képességeiknek, részben pedig a társadalmi környezet és a piac hatásának köszönhető (lásd Aldridge 2006, 61-66). Emellett a kreatív osztály pozíciója nem garantálja a biztonságot és a stabilitást. Úgy tűnik, hogy a közösségi oldalak és a Web 2.0 mainstream szolgáltatásainak megjelenése kibővíti az új kreatív munkaerő kiválasztásának lehetőségét az aktív hálózati felhasználók közül. Ráadásul úgy tűnik, hogy a szolgáltatói osztályt a pozíciójuk bizonytalansága miatt inkább a "túlélési stratégiák" érdeklik. Ez az osztály azonban nem definiálható a felemelkedési lehetőségektől mentes alosztályként. Úgy tűnik, hogy ennek az osztálynak a képviselői igyekeznek utánozni a kreatív embereket, kisebb-nagyobb mértékben presztízsjavakkal veszik körül magukat, gondoskodnak a saját megjelenésükről, és igyekeznek gyors előléptetést elérni, például más régióba vagy országba való áttelepüléssel, illetve más, más szakmát választva, ami esetenként ellentmondásos az önéletrajzuk és portfóliójuk diverzifikálása érdekében (lásd Giddens 436-438)2004,. Ráadásul mindkét koncepcióban szerepel a munka és a szórakozás közötti kapcsolatok témája. Richard Florida elképzeléseiben úgy tűnik, hogy ez előnyökkel jár az áruk és szolgáltatások nagyobb választékának, valamint minőségük javulásának formájában. Az Alexander Bard és Jan Söderqvist (2006, 99-106, 148-150) által képviselt nézőpont szerint a munka és a játék kapcsolata inkább az emberi cselekvések szórakoztató irányításának álcája alatt megvalósuló kapcsolatra utal. Mindkét esetben a szerzők látszólag nem veszik észre, hogy a játékok és a játékok képesek a bizalom és a bizalom reprodukálására, amennyiben a harmadik szektorban vagy a piacon kívül vállalt kulturális és civil tevékenységekben alakulnak ki (lásd Rifkin 273-279)2002,; McGonigal 2011)2010,; Tapscott 2009).

7 A fejlesztési útvonal kiválasztása

A kérdés, amelyben a szakértők és a kulturális nárcizmus kapcsolata megnyilvánul, a fejlődő országok és régiók stratégiai menedzsmentje az életminőség javítása érdekében. Az ENSZ Fejlesztési Programjának szakemberei után az életminőség alatt "az emberi önmegvalósítás mértékét holisztikus megközelítésben (a jólét, a jólét és a boldogság egyensúlyánál) vagy többé-kevésbé leszűkítve, például a szükségletei kielégítését szolgáló anyagi javak fogyasztásának szemszögéből (a jólét dominanciájával a jólét és a boldogság fölött) kifejező kategóriát lehet érteni" (Borys 2008, 9). Ezen a ponton a leírás a fejlődés két útjának - a molekuláris útnak és a közösségi útnak - a Janusz Czapiński által javasolt modelljét igényli (2008, 24-25; 2009, 29-36). A molekuláris fejlődés a humán tőkén alapul, különösen a polgárok oktatásában és egészségében. A hatékony tevékenységekre, az információ és a tudás felhasználásának, az elemzésnek és a kommunikációnak a képességére összpontosít a problémák értelmezése és megoldása során. Hangsúlyozza továbbá az egészség javítását, valamint az olyan betegségek és mentális zavarok előfordulásának minimalizálását, amelyek megnehezítenék vagy lehetetlenné tennék a fejlődést. Ez a fejlődési út a polgárok jólétének differenciálódását ösztönzi kompetenciáik, motivációik és életminőségük szerint, a háztartások tartós javakkal való felszerelésével. A közjó ebben az esetben a kötelező adóbeszedés miatt alakul ki, és az állami beruházások nem túl hatékonyak.

A molekuláris fejlesztés ellentéte a közösségfejlesztés. Ez az út a társadalmi tőkére összpontosít, különösen annak olyan mutatóira, mint az általános bizalom és az általános bizalom, a nem kormányzati szervezetekkel való társulás, a korrupció ellenőrzése és a demokráciához való pozitív hozzáállás. A társadalmi tőke szükséges a magasabb szintű komplexitású projektek sikeréhez, amely a központi és a helyi kormányzat, a helyi

közösségek, vállalkozások és magánszemélyek. Ebben a szakaszban már nem elég a tudás és az egészség felhasználása. A közösségfejlesztés az infrastruktúra-fejlesztés ütemének növekedése, a közberuházások hatékonyságának növelése, a polgárok jólétének kiegyensúlyozott növekedése, a polgárok egyenlő fejlődési esélyei, a társadalmi kirekesztés megelőzése, az állami intézmények tevékenységének kiegészítése a polgárok által, ellenőrzésük és felelőségük növelése, valamint a helyi kultúra építése és védelme a kommercializálódástól.

Janusz Czapiński szerint például Lengyelországban, amely az Európai Unió tagja, sajátos paradoxon figyelhető meg. Az 1989-es év után - a gyenge társadalmi tőke ellenére - az ország gazdasági szempontból dinamikusan növekedett. Ez annak az eredménye, hogy az állampolgárok egyedül intenzíven fektettek be önmagukba: a kompetenciájukba, pszichológiai egészségükbe és jólétükbe, valamint az Európai Unió programjaiból nyert külső forrásokhoz való hozzáférés révén kiküszöbölték a kollektív állami befektetés nehézségeit. Feltételezhető tehát, hogy a narcizmus olyan kulturális jelenség, amely a lengyel társadalomban a kommunizusból a liberális demokráciába történő rendszerváltozás folyamataival együtt jelent meg.

A közösségfejlesztés és a molekuláris fejlesztés közötti kapcsolatok ellentétére vonatkozó feltételezések magyarázatot igényelnek. Egy ilyen értelmezés természetesen elengedhetetlen az aktuális változások empirikus mérésének elvégzéséhez, lehetővé teszi az egyéni cselekvés káros hatásainak és a kollektív cselekvés előnyeinek meglátását is, de úgy tűnik, nem felel meg a "késő modernitás" fogalmának egyik alapfeltevésének. A leírt megközelítés ehelyett az embert általában olyan személyként kezeli, akinek lehetősége van ugyan a viselkedése megváltoztatására, de csak a saját hasznára, ami megkérdőjelezi az egyén "átmenetének" lehetőségét a közösség zavartalan működéséhez. Ráadásul ez a megközelítés hasonlít ahhoz a dilemmához.

az individualizmus és a kollektívizmus - az egyéni jellemzők és a társadalmi jellemzők szembeállítására.

A beszámolt témával foglalkozó szakirodalomban például a nyugati és keleti kultúrák országainak társadalmi és gazdasági szerveződését összehasonlító tanulmányok eredményei szerepelnek (lásd Fukuyama 1997b; Hampden-Turner, Trompenaars 2000). Még azt is feltételezik, hogy a "belső irányultságú" személyiség széleskörű elterjedtsége eredményezte az Egyesült Államok sikeres fejlődését. Az ilyen személyiség azon a meggyőződésen alapul, hogy az emberek a saját "bensőjükből" származó impulzusok segítségével tudják és kell irányítani a környezetüket. Eközben a japán sikerek az állampolgárok "más irányultságú" személyiségén alapultak, azon a meggyőződésen, hogy külső erők irányítják őket, gyakran nem az ő irányításukra reagálnak, mint például a természet elemei, de a pénzügyi áramlások és az információáramlások is. Charles Hampden-Turner és Fons Trompenaars (2000) kimutatták, hogy az első-individuális megközelítés a szakértői rendszerekkel összefüggésben jelentősen magával vonja és befolyásolja a kulturális narcizmust:

"Az individualizmus azt a kockázatot jelenti, hogy az alkalmi nomád szakemberek által felhozott ismeretekkel járunk. (...) Szinte mindenki fáradhatatlanul tanítja az emberek közötti jobb kapcsolatok kiépítésének művészetét, azzal érvelve, hogy a vállalatoknak jobban integrálnak, következetesnek, harmonikusnak, a dolgozók igényeire érzékenyek, az együttműködés kötelei által egyesítettnek, a környezeti problémák iránt nem közömbösnek kell lenniük. Azonban kik is vagyunk mi? Alkalmi vándorok és rosszul szervezett akadémiai individualisták, akik nem kapcsolódnak azokhoz a vállalatokhoz, amelyeket össze akarunk egyesíteni. A tanácsadók egész kultúrája amerikai. Maga az a koncepció, hogy a bölcs egyént küldjék el a helyzet javítására egy csoportba, mélyen individualista. (...) Ráadásul az individualizmus, különösen annak szélsőséges formájában, jobban alkalmazkodik az emberi fogyasztáshoz,

mint a termeléshez. Egyénként fogyasztunk, és minden egyes évben ugyanannak a sokféle árunak és szolgáltatásnak az egyént arra ösztönzi, hogy

az egyéni attitűdök elsajátítása és a személyes stílusok kialakítása. Míg a javak előállítására a fegyelmezettebb kollektív erőfeszítés. A termelés hanyatlása az individualista kultúrájú országokban - ahol a túlzott fogyasztás a túl kevés áru után kutatva az inflációs rátát hajtja - úgy tűnik, hogy egyre inkább az individualista gazdaság betegsége, legalábbis a fejlett országokban" (Hampden-Turner, Fons Trompenaars 2000, 61- 62).

A kollektivisták tehát ellenállóbbnak tűnnek a kulturális nárcizmus jelenségével, de a szakértelem kultuszával szemben is. Ezért a legjelentősebb előnyök az egyéni és a kollektív jellemzők ügyes kombinációja hozhatja. Az ötleteket és találmányokat a kreatív egyének hozzák létre, akik belső impulzusok hatására új fogalmi összefüggéseket alakítanak ki. Mindazonáltal minél összetettebbek, annál inkább függ a megvalósításuk és alkalmazásuk a csoportok tevékenységétől és tagjaik külső tényezőkhöz való alkalmazkodásától (Hampden-Turner, Fons Trompenaars 2000, 66-69). Emellett a csoportmunka szélsőséges formái akár az individualizálódáshoz, illetve a saját viselkedés fegyelmeinek elvesztésével párosuló anonimitás érzéséhez is vezethetnek, ami a tevékenységek vállalásának fokozott impulzivitásához és morbiditásához, valamint a csoportosulás szindrómához vezet, amely a csoport tagjainak a kohézió és a szolidaritás fenntartása érdekében történő több törődést jelent, mint a tények reális figyelembevételét (Aronson, Wilson, Akert 1997, 366- 382). A második jelenség elsősorban azokat a szakértőket érinti, akik negatív szankcióktól tarthatnak, ha úgy döntenek, hogy kedvezőtlen tényeket, figyelmeztető jeleket vagy túlzottan úttörő, radikális elképzeléseket hoznak nyilvánosságra. Ennek eredménye az öncenzúra, a konszenzus illúziója, valamint a hibás döntések meghozatala, kudarc esetén alternatív tervek nélkül.

A molekuláris és a közösségi fejlesztési elképzelések kiegészíthetik egymást. Ezért fontos, hogy megtaláljuk az egyensúlyuk fenntartásának módját.

Az ilyen jellegű tanulmányok a mindennapi élet elméleti szociológiájának főáramában helyezkednek el, amelyben az egyik alapfeltevés az egyén és a társadalom szembeállításától való eltávolodás. Ebben a megközelítésben George H. Mead állítását feltételezik, miszerint az emberi személyiség magában foglalja mind az egyéni spontán és valódi tevékenységek vállalásának lehetőségét kifejező szubjektív aspektust (*én*), mind pedig a közösség követelményeinek alárendelt, konvencionális cselekvésekért és rutinokért felelős objektív aspektust (*én*) (vö. Sztompka 2008, 31-32). Emellett felismerték, hogy mind a molekuláris fejlődéshez vezető humán tőke, mind a közösség fejlődését lehetővé tevő társadalmi tőke az emberi erőforrásokban, azaz az emberekben, valamint képességeikben és tapasztalataikban halmozódik fel (Sadowski 2006, 21). Ez a visszacsatolás a jelzett bizalom és bizalomépítő módszerekben is megmutatkozik, amelyek a formalizált oktatási rendszer és az ember folyamatos informális, élethosszig tartó tanulási folyamatainak hatása lehet. E felosztás meghaladására tett kísérletet Richard Florida is, aki a kreatív tőke fogalmát javasolta, amely a gyenge interperszonális kapcsolatokkal (más szóval: *vékony társadalmi tőkével*) együtt a humán tőkéből származtatható lenne. Ezek a kapcsolatok nem akadályozzák az egyének kreatív tevékenységét, és egyúttal nyitottak lennének a bevándorlók és a különböző tulajdonságokkal és nézetekkel rendelkező emberek felé (vö. Florida 276-2922010.; Kopel 2007, 53-54; Theiss 33-39).2007,

Azt is feltételezik, hogy a tudásalapú társadalomban és gazdaságban két meggyőződés tűnik a legfontosabbnak: az egyéni önmegvalósítás a közösség fejlődéséhez vezet, valamint a közösség, amely az egyéni szükségletek fenntartását szolgálja. Ez a megközelítés azonban megköveteli, hogy elszakadjunk az államiságban való gondolkodástól, a kormányzati szakértők csoportjának irányítási fejlesztésének lehetőségébe és szükségességébe vetett hittől a politikai döntéshozók, az üzleti élet képviselői és a helyi közösségek közös cél meghatározásában és megvalósításában való széles körű részvétel irányába (Hampden-Turner, Trompenaars 150-151)2000,. Ez a

megközelítés közelebb áll a folyamatos napi válságkezeléshez és egy soha véget nem érő projekten való munkához, mint a véletlenszerű tervezéshez, amelynek eredményei csak látszólag vezethetnek a felelősség lazulásához és elhagyásához (lásd Fukuyama 1997a, 158-169).

Ez a társadalmi-gazdasági fejlődés irányítási követelményeinek jelentős változásával jár. Már nem elegendő, még akkor sem, ha a modernizációs elméletben meglévő feltételezés elfogadása, hogy a tömegmédia szolgálhatja a nagy teljesítményigényen és magas fokú empátián és nonkonformitáson alapuló modern személyiségjegyek terjesztésére irányuló szakértői tevékenységet. Feltűnő tény, hogy a tömegmédia, amely kortárs módon nagymértékben szolgálhatna pszichoterápiás funkciókat, ehelyett más célokat szolgál, veszélyt jelent a demokráciára, és aláássa a bizalmon alapuló civil társadalom kialakításának lehetőségét (vö. Szczepański 52-551997,; Jałowicki 109).2008,

Ráadásul a tömegmédia a 21. század elején a szakértőket hozzá nem értő, a valóságtól elrugaszkodott, az átlagpolgárokat elérni nem tudó személyeknek mutatja be, akik olyan kérdésekben fejezik ki magukat, amelyekkel szakmai életükben valójában nem foglalkoznak, valamint a tömegmédia működési logikája arra kényszeríti őket, hogy a kutatási területükről származó tények helyett egyszerű és teherbíró metaforát mutassanak be (lásd Godzic 2007, 258-272). Maguk az újságírók, felismerve a tudományos cikkek összetettségét, vagy lemondanak arról, hogy a tudományról írjanak, vagy pedig kuriózumként kezelik annak eredményeit, s arra ösztönzik a szakembereket és intézményeiket, hogy hozzanak létre sajtóközlemény-osztályt, valamint alakítsák ki a környezettel való kapcsolataikat, és a public relations révén védjék szakmai imázsukat (Chyliński, Russ-Mohl 2008, 252-259). Ezek a tények különösen fontosnak tűnnek a kulturális nárcizmus és a szakértelem kultuszának feltételei között.

A molekuláris és a közösségfejlesztés összekapcsolásának koncepciója a nyilvános vitarendszerek és a döntéshozatali rendszerek átszervezésének igényéhez vezet.

döntéshozatali eljárások. Az emberek, csoportjaik és intézményeik növekvő kölcsönös függőségével kapcsolatos megoldások bemutatása a legnagyobb kockázati skálával külön tanulmányt igényel.

Ezen a ponton elegendő csak a további elméleti és gyakorlati tanulmányok jeleit jelezni, amelyek a következő jellemzőket ötvöző koncepciók kidolgozásával kapcsolatosak:

- (1) Ulrich Beck "kerekasztal" modellje (lásd 2009, 47-78), amely olyan közvetítő intézmények kialakítását írja le, amelyek a különböző problémákat nem különálló, hanem egymással összefüggő kérdésként ragadják meg (például a környezetvédelmi kérdések kezelése magában foglalja a gazdasági, szociális, innovációs és kulturális politikák végrehajtását). Ebben a modellben a különböző szervezetek és érdekeltek széles körű együttműködését feltételezik, valamint konzultációkat, kompromisszumokat és a szakértői véleményeken túlmutató erőfeszítéseket.
- (2) Bruno Latour természetpolitikája (vö. Bińczyk 2006, 166-170; Latour 2009), amelynek döntő posztulátuma a nyilvános vita formájának megváltoztatása, és amely arra törekszik, hogy fogalmi kategóriáiban a kortárs jelenségek heterogenitását, globális dimenzióját, valamint a tudósok, politikusok, közgazdászok, moralisták, közigazgatási szakemberek, bürokraták és diplomaták készségeinek és véleményének harmonikus kombinációját használja.
- (3) Kialakulása és intézményesülése prefiguratív kultúra Margaret Mead (lásd 1978, 106-147), azaz olyan, amelyben az idősebb generációk már nem tanít, a fiatalabb generációk, mert ezek a kapcsolatok megfordultak-gyermekek és fiatalok jobban kezelik a gondolkodás és a megértés a jövő.
- (4) Alvin Toffler 21. századi demokráciája (lásd Toffler, Toffler 1996, 88- 109), amelyben mindenféle kisebbségnek és sokszínű csoportnak képviselnie kell magát és fontos szerepet kell játszania, a polgárok nagyobb önreprezentációra törekszenek a kormányzatban. Ez azzal is jár, hogy

megváltozik a helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szintek elosztása, amelyeken a döntések születnek.

(5) Damien S. Pfister (2011; vö. Stilgoe, Irwin, Jones 2006) részvételi szakértelme, amely a tudástermelés megnyitását írja le azáltal, hogy több szempontú beszélgetéseknek ad otthont a sokak közötti kommunikáció környezetében, mint például a Wikipédia.

Mindezek a megközelítések hangsúlyozzák a kortárs társadalmakban végbemenő változások nagy ütemét, sokféleségét, az emberek életkörülményeire gyakorolt hatását, az egyszerű előrejelzés és a szakértői racionalitás korlátait, a decentralizációs folyamatokat, valamint a generációk közötti kapcsolatok változásait.

Következtetés

A könyv kísérletet tett a szakértői szerepek és a kulturális nárcizmus jelenségének függőségi viszonyaira vonatkozó szociológiai fogalmak áttekintésére. Ugyanakkor bizonyos erőfeszítéseket tettek arra, hogy leírásukat a "késő modernitás" társadalmainak és az információs és kommunikációs technológiák eszközeinek és rendszereinek népszerűsítésével bekövetkező technológiai áttörésnek megfelelő fogalmakkal aktualizálják.

Ez a kiadvány a szakértői rendszerek alapvető jellemzőit; a kulturális nárcizmus; a szakértő szerepét mint a társadalmi változások résztvevőjét; a szakértők modell típusait és fajtáit; és a társadalmi világ ontológiai és ismeretelméleti struktúráiba való beavatásuk típusait; valamint a szakértők és a kulturális nárcizmus jelenségének jelenlegi kölcsönös kapcsolatait tartalmazó kiválasztott kortárs kérdéseket ismertette. Röviden bemutatja továbbá az olyan fogalmakat, mint a kockázatkezelés, a bizalomkezelés, a kormányzatiság, a biohatalom és a biopolitika, az episztemikus közösségek és a gyakorlati közösségek, a felhasználó által generált tartalom, a wikinomika és a figyelemgazdaság.

Az elvégzett megfontolások kifinomultabb elméleti és empirikus tanulmányok kiindulópontjaként használhatók. Eredményeik a kortárs közszféra valamennyi fő érdekeltje - szakértők, politikai döntéshozók, vállalkozók, a nem kormányzati szervezetek képviselői, a tömegtájékoztatási eszközök, az üzleti intézmények és maguk az új technológiák felhasználói - munkaszervezésének megváltoztatására irányulhatnak.

Ez a könyv legalább néhány kutatási igényt felismert:

- (1) A szakértők és a kezdők, amatőrök szerepének tisztázása a tudásalapú társadalomban és gazdaságban.
- (2) A változásokhoz és a társadalmi befogadáshoz való alkalmazkodás módszerei és stratégiái mind a földrajzi térben, mind a kibertérben a szakértők által.

- (3) A szakértők hozzáállása a szaktudáshoz való hozzáférés korlátozásának eltörléséhez, valamint az átmenetek pozitív és negatív hatásai.
- (4) Választások a bizalom és a bizalom helyettesítői, valamint az újjáépítés, a társadalmi előrelépés és a társadalmi-gazdasági közösségfejlesztés víziójának megvalósítása szempontjából.

A jelzett további kutatási irányok nem jelentenek kimerítő listát. Ezek csupán kiindulópontok, amelyek bővíthetik a szakértelem szociológiája és a beavatkozással kapcsolatos tanulmányok tevékenységi körét.

Az ilyen elemzési témák alkalmazását itt lehetne megjegyezni:

- (1) Szakértői csoportok és közösségek, új társadalmi mozgalmak, valamint a kreatív osztály és a szolgáltatói osztály reprezentatív csoportjainak programjai és kiáltványai.
- (2) A fenti dokumentumok, konzultáció, diagnózis, valamint a javasolt változtatási projekt bármely tárolt dokumentációja, mind a sikeres, mind a sikertelen esetek megvalósítása, tágran értelmezett írásos szövegek, képi, elektronikus és audiovizuális médiatartalmak, valamint művészeti alkotások formájában.
- (3) Olyan döntéshozatali folyamatok, amelyek figyelembe veszik a szakértők és a kezdők vagy amatőrök szerepét, beszélgetéseikkel és visszaemlékezéseikkel, naplóikkal vagy életrajzaikkal együtt, valamint megfigyelések, mélyinterjúk és fókuszcsoportos interjúk lefolytatása az ő bevonásukkal.

A további kutatásra javasolt témák lehetővé tehetik a hagyományos elméleti felosztás megtörését, a "késő modernitás" jellemzőinek jobb megértését, valamint az emberi életben a kockázatok és bizonytalanságok mértékének csökkentésére irányuló intézkedéseket.

Bibliográfia

Könyvek

- Adamska, Agata és Sławomir Sztaba, szerk. 2007. *Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna [Közgazdaságtan A-tól Z-ig: Enciklopédia]*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Aldridge, Alan E. 2006. *Konsumpcja [Fogyasztás]*. Varsó: Wydawnictwo Sic!
- Aronson, Elliot, Timothy D. Wilson és Robin M. Akert. 1997. *Psychologia społeczna. Serce i umysł [Szociálpszichológia]*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Attali, Jacques. 2002. *Słownik XXI wieku [Dictionnaire du XXIe Siècle]*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Attali, Jacques. 2008. *Krótką historia przyszłości [Breve Histoire De L'avenir]*. Varsó: Prószyński i S-ka.
- Bard, Alexander és Jan Söderqvist. 2006. *Netokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie [Nätokraterna: Boken Om Det Elektroniska Klassamhället]*. Varsó: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Beck, Ulrich, Anthony Giddens és Scott Lash (szerk.) 2009. *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności [Reflexív modernizáció: Politika, hagyomány és esztétika a modern társadalmi rendben]*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bell, Daniel. 1973. *A posztindusztriális társadalom eljövetele: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.
- Borys, Tadeusz és Piotr Rogala, szerk. 2008c. *Jakość życia na poziomie lokalnym. Ujęcie wskaźnikowe [Az életminőség helyi szinten - indikátoros megközelítés]*. Warszawa: UNDP.

- Boswell, Christina. 2009. *A szakértői tudás politikai felhasználása: Bevándorláspolitikai és társadalomkutatás*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre és Loic J. Wacquant. 2001. *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej [Réponses Pour Une Anthropologie Reflexive]*. Varsó: Oficyna Naukowa.
- Bradwell, Peter. 2010. *Magánélet: A People's Inquiry in Personal Information*. London: Demos.
- Cellary, Wojciech, szerk. 2002. *Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2001. Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego [Human Development Report: Lengyelország 2001: Lengyelország és a globális információs társadalom]*. Warszawa: UNDP.
- Chyliński, Marek és Stephan Russ-Mohl. 2008. *Dziennikarstwo [Újságírás]*. Varsó: Grupa Wydawnicza Polkapresse.
- Collins, Harry és Robert Evans. 2007. *A szakértelem újragondolása*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cooke, Roger M. 1991. *Szakértők a bizonytalanságban: Vélemény és szubjektív valószínűség a tudományban*. New York: Oxford University Press.
- Davenport, Thomas H. és John C. Beck. 2001. *A figyelemgazdaság: Az üzleti élet új pénznemének megértése*. Boston: Harvard Business School Press.
- Derber, Charles. 2002. *Zaistnieć w społeczeństwie. O potrzebie zwracania na siebie uwagi [A figyelem hajszolása: hatalom és én a mindennapi életben]*. Gdańsk: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne.
- Dusek, Val. 2006. *A technológia filozófiája: Bevezetés*. Malden, MA, Oxford: Blackwell.
- Ericsson, Karl A., Neil Charness, Paul J. Feltovich és Robert R. Hoffman, szerk. 2006. *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

- Fischer, Frank. 2009. *Demokrácia és szakértelem: Reorienting Policy Inquiry*. New York, NY: Oxford University Press.
- Florida, Richard. 2005b. *A kreatív osztály menekülése: Az új globális verseny a tehetségekért*. New York: Harper Business.
- Florida, Richard. 2010. *Narodzinny klasy kreatywnej. Oraz jej wpływ na przeobrażenia w charakterze pracy, wypoczynku, społeczeństwa i życia codziennego* [*Rise of the Creative Class: and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*]. Varsó: Narodowe Centrum Kultury.
- Frąckiewicz, Lucyna és Andrzej Rączaszek, szerk. 2004. *Kapitał społeczny* [*Társadalmi tőke*]. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im Karola Adamięckiego.
- Friedman, Thomas L. 2006. *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku* [*The World Is Flat*]. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Fukuyama, Francis. 1997a. *Ostatni człowiek* [*A történelem vége és az utolsó ember*]. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Fukuyama, Francis. 1997b. *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu* [*Bizalom: a társadalmi erények és a jólét megteremtése*]. Varsó, Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, Anthony. 2002. *Nowoczesność i tożsamość. "Ja" i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności* [*Modernitás és önazonosság: Én és társadalom a késő modern korban*]. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, Anthony. 2004. *Socjologia* [*Szociológia*]. Varsó: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, Anthony. 2008. *Konsekwencje nowoczesności* [*A modernitás következményei*]. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Giddens, Anthony. 2009. *Europa w epoce globalnej* [*Európa a globális korban*]. Varsó: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Goćkowski, Janusz. 2009. *Traktat o inżynierii polityki. Studium historycznej socjologii wiedzy o technologii społecznej* [A mérnöki politika szerződése: Tanulmány a társadalmi technológiáról való tudás történeti szociológiájáról]. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora.
- Godlewski, Grzegorz és Andrzej Mencwel, szerk. 2001. *Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów* [Kulturális antropológia: kérdések és válogatott szövegek, 2. rész: I.]. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Godzic, Wiesław. 2007. *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów* [Híresek, hogy ismerik őket: hírességek a bulvárkultúrában]. Warsaw: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Goffman, Erving. 1981. *Człowiek w teatrze życia codziennego* [Az én bemutatása a mindennapi életben]. Warsaw: PIW.
- Goodwin, Paul és George Wright. 2011. *Analiza decyzji* [Decision Analysis for Management Judgment]. Varsó: Oficyna Wolters Kluwer Polska. Griffin, Ricky W. *Podstawy zarządzania organizacjami* [Management]. Varsó: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grudzewski, Wiesław M., Irena K. Hejduk, Anna Sankowska és Monika Wańtuchowicz. 2007. *Zarządzanie zaufaniem w organizacjach wirtualnych* [Bizalomkezelés virtuális szervezetekben]. Warszawa: Difin.
- Grudzewski, Wiesław M., Irena K. Hejduk, Anna Sankowska és Monika Wańtuchowicz. 2009. *Zarządzanie zaufaniem w przedsiębiorstwie. Koncepcje, narzędzia, zastosowania* [Bizalomkezelés a vállalatnál: koncepció, eszközök, alkalmazások]. Kraków, Warszawa: Oficyna Wolters Kluwer Polska.
- Hałas, Elżbieta, szerk. 2001. *Rozumienie zmian społecznych* [A társadalmi változások megértése]. Lublin: Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu

Lubelskiego.

- Hampden-Turner, Charles és Alfons Trompenaars. 2000. *Siedem kultur kapitalizmu. USA, Japonia, Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia [A kapitalizmus hét kultúrája: A gazdagság megteremtésének értékrendje az Egyesült Államokban, Japánban, Németországban, Franciaországban, Nagy-Britanniában, Svédországban és Hollandiában]*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna: Dom Wydaw. ABC.
- Harvey, David. 1995. *A posztmodernitás állapota: A kulturális változás eredetének vizsgálata*. Oxford England, Cambridge Mass. USA: Blackwell.
- Held, David. 2006. *A demokrácia modelljei*. Cambridge UK, Malden, MA: Polity.
- Huntington, Samuel P. *Zderzenie 2007. cywilizacji i nowy kształt ładu światowego [A civilizációk összecsapása és a világrend átalakítása]*. Varsó: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Irwin, Alan. 1995. *Polgári tudomány: Tanulmány az emberekről, a szakértelemről és a fenntartható fejlődésről*. London, New York: Routledge.
- Kaczmarek, Jerzy. 2001. *Joseph Beuys. Od sztuki do społecznej utopii [Joseph Beuys a művésztől a társadalmi utópiáig]*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Kaczmarek, Tadeusz T. 2005. *Ryzyko i zarządzanie ryzykiem. Ujęcie interdyscyplinarne [Kockázatok és kockázatkezelés: interdiszciplináris megközelítés]*. Warsaw: Difin.
- Keen, Andrew. 2007. *Kult amatora. Jak internet niszczy kulturę [Az amatőrök kultusza: Hogyan öli meg kultúránkat a mai internet]*. Varsó: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Kloc, Kazimierz és Ewa Chmielecka, szerk. 2004. *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim [Jó modor az akadémiai oktatásban]*. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych.
- Kobylarek, Aleksander, szerk. 2009. *Wspólnota i różnica*.

Interdyscyplinarne studia, analizy i rozprawy [A közösség és a különbség:

- Interdiszciplináris tanulmányok, elemzések és meghallgatások*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kukliński, Antoni és Elżbieta Mączyńska-Ziemacka, szerk. 2011. *Polska myśl strategiczna. Na spotkanie z enigmą XXI wieku [A lengyel stratégiai gondolkodás: találkozás a XXI. század rejtélyével]*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
- Kukliński, Antoni, Krzysztof Pawłowski és Jacek Woźniak, szerk. 2009. *Kreatywna i innowacyjna Europa wobec wyzwań XXI wieku [Kreatív és innovatív Európa és a 21. század kihívásai]*. Kraków: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego.
- Kurczewska, Joanna. 1997. *Technokraci i ich świat społeczny [Technokraták és társadalmi világuk]*. Warsaw: Wydawn. IFiS PAN.
- Kurz-Milcke, Elke és Gerd Gigerenzer, szerkesztők: 2004. *Szakértők a tudományban és a társadalomban*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Lanier, Jaron. 2010. *Nem vagy kütyü: A Manifesto*. New York: Vintage Books.
- Lasch, Christopher. 1991. *A nárcizmus kultúrája: Az amerikai élet a csökkenő elvárások korában*. New York: W.W. Norton & Company.
- Latour, Bruno. 2009. *Polityka natury. Nauki wkraczają do demokracji [Politiques De La Nature: Comment Faire Entrer Les Sciences En Démocratie]*. Warsaw: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Lemke, Thomas. 2011. *Biopolitika: An Advanced Introduction*. New York: New York University Press.
- Malikowski, Marian. és Stanisław Marczuk, szerk. 1997. *Socjologia ogólna. Wybór tekstów [Általános szociológia: Szövegválogatás, III. kötet]*. Tyczyn: Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza.
- Mannheim, Karl. 1992. *Ideologia i utopia [Ideológia és utópia]*. Lublin: Wydaw. "Teszt".

- Marody, Mirosława és Anna Giza. 2004. *Przemiany więzi społecznych. Zarys teorii zmiany społecznej* [*A társadalmi kötelékek átalakulása: A társadalmi változás alapelmélete*]. Warsaw: Scholar.
- McGonigal, Jane. 2011. *A valóság elromlott: Why Games Make Us Better and How They Can Change the World*. London: Jonathan Cape.
- Mead, Margaret. 1978. *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego* [*Kultúra és elkötelezettség: tanulmány a generációs szakadékról*]. Warsaw: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Mikuła, Bogusz. 2006. *Organizacje oparte na wiedzy* [*Tudásalapú szervezetek*]. Kraków: Wydawn. Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Pacholski, Maksymilian és Andrzej Słaboń, szerk. 1997. *Słownik pojęć socjologicznych* [*Szociológiai szótár*]. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- Postman, Neil. 2004. *Technopol. Triumf techniki nad kultura* [*Technopoly: A kultúra átadása a technológiának*]. Varsó: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone: Az amerikai közösség összeomlása és újjászületése*. New York: Simon & Schuster.
- Rich, Andrew. 2004. *Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise*. Cambridge UK, New York: Cambridge University Press.
- Rifkin, Jeremy. 2002. *Wiek dostępu. Nowa kultura hiperkapitalizmu, w której płaci się za każdą chwilę życia* [*The Age of Access: The New Culture of Hypercapitalism, Where All of Life Is a Paid-for Experience*]. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Rose, Nikolas S. 1996. *Önmagunk feltalálása: Pszichológia, hatalom és személyiség*. New York: Cambridge University Press.
- Sadowski, Andrzej. 2006. *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta* [*Białystok társadalmi főváros város Białystok polgárai Wse*]. Białystok: Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku.

- Scott, John. 2006. *Władza [Hatalom]*. Varsó: Wydawnictwo Sic!
- Sieńczyło-Chlabicz, Joanna D. 2006. *Naruszenie prywatności osób publicznych przez prasę. Analiza cywilnoprawna [A közzereplők magánéletének a sajtó általi megsértése: a polgári jog elemzése]*. Cracow: Zakamycze.
- Sławiński, Andrzej, Joachim Osiński és Sławomir Sztaba, szerk. 2009. *Nauki społeczne wobec kryzysu na rynkach finansowych [Társadalomtudományok a pénzügyi piacok válságáról]*. Warszawa: Oficyna Wydaw. SGH.
- Stefanowicz, Bogdan. 2002. *Sztuczna inteligencja i systemy eksperckie. Przewodnik [Mesterséges intelligencia és szakértői rendszerek: útmutató]*. Warsaw: Oficyna Wydaw. SGH.
- Stilgoe, Jack, Alan Irwin és Kevin Jones. 2006. *A bevett bölcsesség: A szakértői tanácsok megnyitása*. London: Demos.
- Szczepański, Marek S., Krzysztof Bierwiazzonek és Tomasz Nawrocki, szerk. 2008. *Kapitály ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów [A régiók emberi és társadalmi tőkéje és versenyképessége]*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Szomburg, Jan, szerk. 2009. *Jakie Razem Polaków w XXI wieku? Wspólnota tożsamości, zasad czy działań? [Milyen együtt a lengyelek a 21. században? Identitások, politikák vagy cselekvések közössége?]*. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Sztompka, Piotr és Małgorzata Bogunia-Borowska, szerk. 2008. *Szociologia codzienności [A mindennapi élet szociológiája]*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Sztompka, Piotr. 2002. *Szociologia. Analiza społeczeństwa [Szociológia: A társadalom elemzése]*. Cracow: Wydawnictwo Znak.
- Sztompka, Piotr. 2007. *Zaufanie. Fundament społeczeństwa [Bizalom: A társadalom alapja]*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Tapscott, Don és Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics: Hogyan változtat meg mindent a tömeges együttműködés*. New York:

Portfolio.

- Tapscott, Don és Anthony D. Williams. 2010. *Macrowikinomics: Az üzleti élet és a világ újraindítása*. New York: Portfolio/Penguin.
- Tapscott, Don. 2009. *Felnőtt digitális: Hogyan változtatja meg a netes generáció a világot*. Nueva York, EUA: McGraw-Hill.
- Theiss, Maria. 2007. *Krewni, znajomi, obywatele. Kapitał społeczny a lokalna polityka społeczna [Rokonok, barátok, polgárok: társadalmi tőke és helyi szociálpolitika]*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Toffler, Alvin és Heidi Toffler. 1996. *Budowa nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali [Egy új civilizáció megteremtése: A harmadik hullám politikája]*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- White, Stuart G. *Równość* 2008. [Egyenlőség]. Warsaw: Wydawnictwo Sic!
- Zacher, Lech W. 2007. *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy interdyscyplinarne wykłady, wpływ techniki i globalizacji [A társadalmak átalakítása: az információtól a tudásig]*. Warsaw: Wydawnictwo C. H. Beck.
- Zelek, Aneta. 2003. *Zarządzanie kryzysem w przedsiębiorstwie - perspektywa strategiczna [Válságkezelés a vállalatnál - stratégiai perspektíva]*. Varsó: Orgmasz.
- Zorska, Anna. 2007. *Korporacje transnarodowe. Przemiany, oddziaływania, wyzwania [Transznacionális vállalatok: átalakulás, hatás, kihívások]*. Varsó: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

Cikkek és könyvfejezetek

- Beck, Ulrich. 2009. "Ponowne odkrycie polityki: przyczynek do teorii modernizacji refleksyjnej [A politika újratálálása: a reflexív modernizáció elmélete felé]". In *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności [Reflexív modernizáció: Politika, tradíció és esztétika a modern társadalmi*

- Rend*], szerkesztette Ulrich Beck, Anthony Giddens és Scott Lash, 11-78. Varsó: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Berman, Saul J. és Bennett E. McClellan. 2002. "Tíz stratégia a túléléshez a figyelemgazdaságban". *Strategy & Leadership* 30 (3): 28-33.
- Beuys, Joseph. 2001. "Každy artystą [Mindenki művész]". In *Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów [Kulturális antropológia: kérdések és válogatott szövegek, 2. rész: I.]*, szerkesztette Grzegorz Godlewski és Andrzej Mencwel, 543-47. Varsó: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bińczyk, Ewa. 2006. "Bruno Latour i jego remedium na bolączki świata współczesnego [Bruno Latour és gyógymódja a modern világ betegségeire]". *Studia Socjologiczne* 1 (180): 155-71.
- Borys, Tadeusz és Piotr Rogala. 2008. "Jakość życia jako przedmiot pomiaru wskaźnikowego [Az életminőség mint az indikatív mérés tárgya]". In *Jakość życia na poziomie lokalnym. Ujęcie wskaźnikowe [Életminőség helyi szinten - indikátoros megközelítés]*, szerkesztette Tadeusz Borys és Piotr Rogala, 9-16. Varsó: UNDP.
- Cellary, Wojciech. 2002. "Przemiany społeczne [Társadalmi változás]". In *Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2001. Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego [Human Development Report: Lengyelország 2001: Lengyelország és a globális információs társadalom]*, szerkesztette Wojciech Cellary, 13-17. Varsó: UNDP.
- Chmielecka, Ewa. 2004. "Informacja, wiedza, mądrość - co społeczeństwo wiedzy cenić powinno? [Információ, tudás, bölcsesség - mit kellene értékelnie a tudástársadalomnak?]". In *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim [Jó modor az akadémiai oktatásban]*, szerkesztette Kazimierz Kloc és Ewa Chmielecka, 55-65. Varsó: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych.
- Crawford, Walt. 2007. "Éljen a közönség!". *EContent* (308): 23.

- Czapiński, Janusz. 2008. "Kapitał ludzki i kapitał społeczny a dobrobyt materialny. Polski paradoks [Emberi tőke és társadalmi tőke és anyagi jólét: lengyel paradoxon]". *Zarządzanie Publiczne* (2 (4)): 5-28.
- Czapiński, Janusz. 2009. "Kapitał społeczny w Polsce. Kiedy stanie się niezbędną przesłanką naszego rozwoju? [Társadalmi tőke Lengyelországban: Mikor válik fejlődésünk szükséges előfeltételévé?]. In *Jakie Razem Polaków w XXI wieku? Wspólnota tożsamości, zasad czy działań?* [Milyen együtt a lengyelek a XXI. században? Identitások, politikák vagy cselekvések közössége?], szerkesztette: Jan Szomburg, 19-37. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Evans, Robert. 2008. "A szakértelem szociológiája: The Distribution of Social Fluency." *Szociológiai iránytű* 2 (1): 281-98.
- Eyal, Gil és Larissa Buchholz. 2010. "Az értelmiség szociológiájától a beavatkozások szociológiájáig". *Annual Review of Sociology* 36: 117-37.
- Florida, Richard. 2005a. "A világ tüskés: A globalizáció megváltoztatta a gazdasági játékteret, de nem egyenlítette ki". *Atlantic Monthly* (29610): 48-51.
- Fukuyama, Francis és Seth Colby. 2009. "Co oni sobie myśleli? [Mit gondoltak?]. *Europa - Magazyn Idei Newsweeka* (2009.09.4.): 6-7.
- Goćkowski, Janusz. 2001. "Teoretyk i ekspert: role uczestnika przemian społecznych [Teoretikus és szakértő: a társadalmi változásban résztvevők szerepe]". In *Rozumienie zmian społecznych [A társadalmi változások megértése]*, szerkesztette Elżbieta Hałas, 185-215. Lublin: Lublin: Tow. Nauk. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Goldhaber, Michael H. 1997. "A figyelemgazdaság és a háló". *First Monday* (24). <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/519/440>. Hozzáférés december 28,2011.

- Haas, Peter M. 1992. "Episztemikus közösségek és nemzetközi politikai koordináció". *International Organization* (461): 1-35.
- Hamm, Bernd. 2004. "Kapitał społeczny z punktu widzenia socjologicznego [Társadalmi tőke szociológiai szempontból]". In *Kapitał społeczny [Társadalmi tőke]*, szerkesztette Lucyna Frąckiewicz és Andrzej Rączaszek, 49-59. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im Karola Adamickiego.
- Jałowicki, Bohdan. 2008. "Media a społeczeństwo obywatelskie [Média és civil társadalom]". In *Kapitály ludzkie i społeczne a konkurencyjność regionów [A régiók emberi és társadalmi tőkége és versenyképessége]*, szerkesztette Marek S. Szczepański, Krzysztof. Bierwiazzonek és Tomasz Nawrocki, 101-10. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Jung, Bohdan. 1997. "Kapitalizm postmodernistyczny [Posztmodern kapitalizmus]". *Ekonomista* (5-6): 1-17.
www.sgh.waw.pl/instytuty/ism/publikacje/Kapitalizm_postmodernistyczny.pdf. Hozzáférés december 28,2011.
- Jung, Bohdan. 2009. "Kryzys czasu, czas kreatywności i współpracy [Az idő válsága, a kreativitás és az együttműködés ideje]". In *Nauki społeczne wobec kryzysu na rynkach finansowych [Társadalomtudományok a pénzügyi piacok válságáról]*, szerkesztette Andrzej Sławiński, Joachim Osiński és Sławomir Sztaba, 101-24. Varsó: Oficyna Wydaw. SGH.
- Klimczuk, Andrzej. 2009. "Wiekizm jako przeszkoda w budowie społeczeństwa mądrości [Az ageizmus mint akadály a bölcsességen alapuló társadalom építésében]". In *Wspólnota i różnica. Interdyscyplinarne studia, analizy i rozprawy [A közösség és a különbség: Interdiszciplináris tanulmányok, elemzések és meghallgatások]*, szerkesztette Aleksander Kobylarek, 344-60. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Kopel, Anna. 2007. "Klasa kreatywna jako czynnik rozwoju miast [A kreatív osztály mint a városfejlesztés tényezője]". *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas* 1: 51-58.
- Kukliński, Antoni. 2011. "Od gospodarki opartej na wiedzy do gospodarki opartej na mądrości. Na spotkanie z enigmą XXI wieku [A tudásalapú gazdaságtól a bölcsességen alapuló gazdaságig: A XXI. század rejtélyével való találkozásnál]". In *Polska myśl strategiczna. Na spotkanie z enigmą XXI wieku [A lengyel stratégiai gondolkodás: találkozás a XXI. század rejtélyével]*, szerkesztette Antoni Kukliński és Elżbieta Mączyńska-Ziemacka, 65-68. Varsó: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
- Lash, Scott. 2009. "Refleksyjność i jej sobowtóry: struktura, estetyka, wspólnota [Reflexivitas és annak kettősei: struktúrák, esztétika, közösség]". In Beck, Giddens, Lash és Konieczny, *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności [Reflexív modernizáció: Politika, hagyomány és esztétika a modern társadalmi rendben]*, 145-221.
- Luoma-aho, Vilma és David Nordfors. 2009. "Figyelem és hírnév az innovációs gazdaságban". *Innovation Journalism* 6 (2): 1-18.
- Pacholski, Maksymilian. 2001. "Technokracja [Technokrácia]". In *Słownik pojęć socjologicznych [Szociológiai szótár]*, szerkesztette Maksymilian Pacholski és Andrzej Słaboń, 204. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie.
- Pfister, Damien S. 2011. "Hálózati szakértelem a sokak közötti kommunikáció korában: a Wikipédiáról és a találmányokról". *Social Epistemology* (253): 217-31.
- Poulet, Bernard. 2009. "Cyberwojna już trwa - wywiad z Nicolasem Arpagianem [A kiberháború már zajlik - interjú Nicolas Arpagianemmel]". *Forum* (44-45): 74-76.

- Skågebya, Jörgen. 2009. "A társadalmi metaadatok minőségi megosztási gyakorlatának feltárása: Expanding the Attention Economy." *Az információs társadalom* 25 (1): 60-72.
- Szczepański, Marek S. 1997. "Pokusy nowoczesności [A modernitás kísértései]". In *Socjologia ogólna. Wybór tekstów [Általános szociológia: Szövegválogatás, III. kötet]*, szerkesztette Marian Malikowski és Stanisław Marczuk, 21-70. Tyczyn: Wyższa Szkoła Społeczno- Gospodarcza.
- Sztaba, Sławomir. 2007. "Etatyzm [Etatizmus]". In *Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna [Közgazdaságtan A-tól Z-ig: Enciklopédia]*, szerkesztette Agata Adamska és Sławomir Sztaba, 119-20. Varsó: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Sztaba, Sławomir. 2007. "Technokracja [Technokrácia]". In Adamska és Sztaba, *Ekonomia od A do Z. Encyklopedia podręczna [Közgazdaságtan A-tól Z-ig: Enciklopédia]*, 470-71.
- Sztompka, Piotr. 2008. "Życie codzienne - temat najnowszej socjologii [A mindennapi élet - a közelmúlt szociológiájáról]". In *Socjologia codzienności [A mindennapi élet szociológiája]*, szerkesztette Piotr Sztompka és Małgorzata Bogunia-Borowska, 15-52. Kraków: Wydawnictwo Znak.

Netográfia

- "Buzz Marketing." Hozzáférés: 2011. december 28.
http://pl.wikipedia.org/wiki/Buzz_marketing.
- "Polgári újságírás". Hozzáférés: 2011. december 28.
http://en.wikipedia.org/wiki/Citizen_journalism.
- "Dziennikarstwo obywatelskie [Polgári újságírás]". Hozzáférés december 28.,
 h2011.http://pl.wikipedia.org/wiki/Dziennikarstwo_obywatelskie.
- "Szájról-szájra marketing." Hozzáférés: 2011. december 28.

http://en.wikipedia.org/wiki/Word-of-mouth_marketing.

- I.D.E.A.S. bank 2011a. "158 dolog, amit tehetek a társadalmi tőke építéséért a közösségemben". Hozzáférés: 2011. december 28.
www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_1.pdf.
- I.D.E.A.S. bank 2011b. "137 közösségi projekt, amelyek társadalmi tőkét építenek". Hozzáférés december 28, 2011.
www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_2.pdf.
- Bueno de Mesquita, Bruce. 2011. "A jövőmondó játéka". Hozzáférés december 28, 2011. www.predictioneersgame.com.
- Eyal, Gil és Grace Pok. 2011. "A szakmák szociológiájától a szakértelem szociológiájáig, előadás a Capturing Security Expertise című konferenciáról, Koppenhága, 2011.06.16-17.". Hozzáférés: 2011. december 28. http://cast.ku.dk/papers_security_expertise/Eyal_____2011_From_a_sociology_of_professions_to_a_sociology_of_expertise.pdf.
- Kosiński, Bartosz. 2009. "WikiŚwiat - Prawda, rzeczywistość i inne złudzenia w epoce WEB [2.0 Wikiworlds - the Truth, Reality and Other Illusions in the Era of Web 2.0]: előadás az i3: internet - infrastruktury - innowacje konferenciáról, Poznań, 2009.11.6.". Hozzáférés december 28., 2011. www.i3conference.net/online/2009/prezentacje/Wikiswiat_-_prawda,_rzeczywistosc_i_inne_zludzenia_w_epoce_WEB_2.0.pdf.
- McGonigal, Jane. 2010. "Gaming Can Make a Better World, előadás a TED2010 konferenciáról, Palm Springs, 9-11.02.2010." Hozzáférés december 28, 2011.
www.ted.com/talks/jane_mcgonigal_gaming_can_make_a_better_world.html.
- Nielsen, Jakob. 2006. "Részvételi egyenlőtlenség: Több felhasználó ösztönzése a hozzájárulásra." Hozzáférés 2011. december 28.
www.useit.com/alertbox/participation_inequality.html.
- Olcoń, Marta. 2006. "Blog jako nowa forma uspołecznienia [A blog mint a szocializáció új formája]: előadás a II.

Symposium Fizyka w Ekonomii i Naukach Społecznych, Kraków,
2006.04.21-22." Hozzáférés: 2011. december 28.
www.ftj.agh.edu.pl/doc/pl/fens2/2fens_olcon.pdf.

Saguaro Seminar, Civic Engagement in America a Harvard Egyetem John F.
Kennedy School of Government (John F. Kennedy Kormányzati Iskola).
2009. "150 dolog, amit megtehetsz a társadalmi tőke építéséért".
Hozzáférés 2011. december 28.
www.bettertogether.org/pdfs/150things.pdf.

Wunsch-Vincent, Sacha és Graham Vickery. 2007. "Participative Web: User-
Created Content." Hozzáférés 2011. december 28.
www.oecd.org/dataoecd/57/14/38393115.pdf.

Index

- Absztrakt rendszerek, 1, 6, 7, 108., 13, 16
Adminisztrátorok, 10, 29, 66
Felnőttkor, 16
Reklám, 15, 32, 34, 35, 36, 48, 52
Tanácsadók, 10
Agamben, Giorgio, 11
Ügynökök, 7, 10, 25
Amatőrök 35, 68., 69
Elemzők, 10
Mesterséges intelligencia, 7
Művészek, 52, 53
Attali, Jacques, 46
I.D.E.A.S. bankja, 44
Bard, Alexander, 47, 48, 49, 50, 52, 51., 55, 56
Beck, Ulrich 36., 65
Hiedelmek, 22
Bell, Daniel, 8, 9
Berman, Saul J., 37
Beuys, Joseph, 37
Biopolitika 11., 67
Biopower 11., 67
Boldogság, 58
Brin, Sergey, 49
Kapitalizmus, 14, 11., 15, 30, 39, 51
Karrier, 15
Katasztrófa, 29
Városok, 43
Polgárok, 20, 44, 58, 59, 60, 66, 58, 59, 60, 66
Civil társadalom, 64
Civilizáció, 13
Kereskedelmi 15, hasznosítás, 59
Közösségek, 1, 18, 22, 21., 23, 32, 37, 39, 41, 43, 44, 48, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68
Gyakorlati közösségek, 22
Komplex rendszerek, 1
Komplexitás 1, 59., 64
Bizalom, 7, 8, 9, 11, 17, 29, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 59, 63, 68
Tudatosság, 15, 17, 21, 24, 25
Tanácsadók, 7, 10, 52, 61, 52, 61
Konzultáció, 20, 68
Fogyasztás, 14
Fogyasztás, 4, 15, 31, 50, 51, 53, 55, 58, 61
Consumtariat, 47, 50, 51, 55
Mag-perifériák, 46
Korrupció, 328., 59
Kreatív tőke, 63
Kreatív osztály, 47, 52, 54, 55, 56, 68
Kreativitás, 2, 35, 37, 38, 47, 44., 52, 53, 54
Kulturális nárcizmus, 2, 3, 13, 14, 17, 18, 23, 29, 30, 31, 36, 42, 45, 47, 51, 58, 61, 62, 65, 67
Kultúra, 2, 15, 31, 39, 40, 42, 43, 44, 59, 61, 66
A nárcizmus kultúrája, 2, 15, 40
Czapiński, Janusz 58., 59
Döntéshozók 20, 48., 55
Demokrácia, 94., 47, 60, 50, 59., 64, 66
Tervezők 10., 52
Fejlesztési utak, 3
Diagnózis, 20, 23, 68
Kiszereleési mechanizmusok, 6
Bizalmatlanság, 41, 43, 52
Orvosok 7., 8
Ruha 15, 29., 53
Gazdaság, 28, 10., 31, 36, 33, 35., 37, 38, 47, 48, 52, 61, 63, 67, 68
Oktatás, 15, 31, 34, 38, 43, 45, 49, 54, 58, 63
Foglalkoztatás 30, 41., 53
Mérnökök 7., 52
Szórakozás, 16, 32, 54, 56
Vállalkozók 37., 67
Környezetvédelem, 31, 43, 44, 56, 60, 65, 56, 60, 65
Episztemikus közösségek, 22, 67
Európa, 48
Európai Unió, 59
Értékelők, 10
Szakértői tudás, 31, 6, 10., 40
Szakértői rendszerek, 3, 6, 7, 10, 16, 17, 29, 45, 61, 67
Szakértelem, 2, 3, 4, 7, 11, 14, 15, 16, 22, 55, 62, 65, 66, 68
Sors 16., 41
Pénzügyi piacok, 1
Florida, Richard, 38, 47, 55, 52., 56, 63

Foucault, Michel, 11
 Szabadság⁹, 37
 Jövő, 11, 13, 20, 28, 54, 66
 Giddens, Anthony, 6, 137,8,, 15, 16, 17, 29, 51, 52, 56
 Goćkowski, Janusz, 20
 Áruk, 14, 28, 29, 32, 33, 36, 38, 39, 45, 46, 47, 53, 56, 58, 61
 Google³⁶, 49
 Irányítás¹¹, 20
 Kormány, 8, 11, 39, 48, 59, 66
 Kormányzatiság¹¹, 67
 Hampden-Turner, Charles, 61
 Hardt, Michael, 11
 Harvard Egyetem, 44
 Harvey, David, 46
 Egészségügy, 14, 31, 36, 38, 45, 58, 59
 Felsőoktatás, 10
 Hipernomádok, 46
 Emberi lények, 27
 Emberi tőke, 38, 54, 58, 63
 Ideológia³, 9
 Mutatók, 10
 Individualizmus, 3, 9, 60, 61, 60, 61
 Egyéniség, 53
 Információs és kommunikációs technológiák, 40, 46, 67
 Információs társadalmak, 8
 Infotainment, 32
 Infranomádok⁴⁶, 47
 Innováció, 4431,, 54, 65
 Intézményi reflexivitás, 617,, 45
 Kölcsönös függőség, 1,65
 Internet, 31, 33, 35, 36, 39, 40, 49, 55
 Beavatkozás^{2,9}, 68
 Újságírók, 30, 40, 64
 Tudás, 1, 2, 3, 6, 107,, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 37, 38, 43, 47, 50, 51, 52, 58, 59, 61, 63, 66, 68
 Tudástársadalom, 3, 10, 31, 63, 68
 Kurczewska, Joanna, 2420,21,, 26, 27, 28, 29, 47
 Laden, Osama bin, 49
 Lasch, Christopher, 13, 14, 15, 51
 Lash, Scott, 46
 Késő modernitás, 1, 6, 8, 17, 45, 46, 52, 60, 67, 69
 Latour, Bruno, 65
 Lave, Jean, 23
 Laikusok, 16, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 52
 Szabadidő, 37
 Linux mozgalom, 49
 Menedzsment, 7, 11, 28, 29, 36, 43, 53, 58, 63, 64, 67
 Marcos, Subcomandante, 49
 Piac, 43, 47, 49, 55, 56, 57
 Marketing, 3332,, 34, 36
 Tömegmédiá, 1, 30, 32, 34, 36, 43, 48, 49, 64, 67
 McClellan, Bennett E., 37
 Mead, George H., 62
 Mead, Margaret, 66
 Meritokrácia⁹, 46
 Érdemek, 9
 Középosztály, 46
 Pénz⁶, 16
 Sokaság, 11
 Természet, 1, 6, 8, 9, 23, 2625,, 27, 28, 43, 61, 65
 Negri, Antonio, 11
 Netokrácia^{47,51}, 55
 Netokraták, 48, 49, 50, 51
 New Age mozgalom, 32
 Új média, 35, 49
 Új paternalizmus, 15
 Új technológiák, 10, 29, 49, 68
 Nem kormányzati szervezetek³⁷, 49, 55, 59, 67
 Ontológiai és ismeretelméleti struktúrák, 3, 26, 67
 Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet, 34
 Page, Larry, 49
 Személyiség, 13, 16, 22, 23, 53, 56, 60, 63, 64
 Pfister, Damien S., 66
 Filozófia, 2
 Plurarchia⁴⁷, 50
 Lengyelország, 59
 Politikai döntéshozók, 20, 64, 67
 Posztindusztriális társadalmak⁸, 28
 Kiváltság, 24
 Szakemberek, 7, 16, 22, 40, 58, 65
 Jólét⁵⁸, 59
 Pszichológia, 2
 Putnam, Robert D., 42, 44
 Életminőség, 1, 58
 Regionális fejlődés, 4
 Kapcsolatok, 1, 2, 6, 14, 23, 32, 37, 39, 42, 43, 52, 61, 62, 66

Vallások³², 42
 Kutatás és fejlesztés, 9, 10, 49
 Rifkin, Jeremy^{38,39}, 57
 Kockázat, 1, 2, 7, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 23, 29,
 35, 37, 40, 48, 61, 65, 67, 69
 Rose, Nikolas, 54, 55
 Biztonság, 8, 17
 Tudomány és technológia, 2, 1726,, 28
 Tudósok, 4, 7, 21, 24, 27, 44, 52, 65
 Szcientológia, 32
 Biztonság, 8, 13, 35, 41, 46, 56
 Önkifejezés, 53
 Önkormányzati képességek⁵⁴, 55
 Önfejlesztés^{2,13}, 23
 Önmegvalósítás^{51,58}, 63
 Szolgáltatási osztály, 47, 52, 54, 55, 56, 68
 Szolgáltatások, 7, 14, 20, 23, 28, 32, 33, 34, 36,
 38, 39, 45, 52, 53, 54, 56, 61
 Társadalmi tőke, 2, 11, 42, 5944,, 63
 Társadalmi változás³, 67
 Társadalmi osztályok, 16, 42, 45, 51, 52
 Társadalmi fejlődés¹³, 64
 Társadalmi hierarchiák⁹, 46
 Társadalmi egyenlőtlenségek, 3, 9, 31, 35, 38
 Szociális intézmények, 6, 8, 11, 15, 21, 24, 25,
 26, 28, 30, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 59, 65, 68
 Szociális igazságosság, 9
 Társadalmi mozgalmak, 18, 49, 68
 Közösségi hálózatépítés, 33, 35, 36, 38, 39, 56
 Szociális problémák, 1, 9
 Társadalmi rétegződés^{3,45}, 52
 Társadalmi világ, 3, 16, 20, 26, 28, 67
 Szociológia^{2,62}, 68
 Söderqvist, Jan, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56
 Szoftver⁷, 34
 Szakemberek¹⁰, 52
 Sport, 44, 53, 54
 Alosztály, 46, 50, 56
 Túlélési stratégiák, 13, 18, 56
 Fenntartható fejlődés, 31
 Szimbolikus eszközök, 10
 Szimbolikus zsetonok, 6
 Szimbolikus erőszak, 45
 Sztompka, Piotr, 11, 24, 40, 42, 45, 46, 63
 Tabloidizáció, 32
 Tehetségek, 9, 34, 54
 Ízek, 53
 Technikusok⁷, 22
 Technokrácia⁹, 46
 Technokraták, 2928,, 47, 48
 Távközlési rendszerek, 1
 Terapeuták, 7
 Terápia, 1614,15,, 3651,, 53
 Harmadik szektor³⁹, 57
 Toffler, Alvin, 66
 Torvalds, Linus, 49
 Átalakulás, 1, 2, 3, 20, 27, 29, 33, 38, 42, 45, 46, 60
 Transznacionális vállalatok, 1
 Szállítás, 1
 Trompenaars, Fons, 60, 61, 61, 62, 64
 Bizalom, 1, 3, 7, 8, 10, 11, 15, 17, 24, 29, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 59, 63, 64, 67, 68
 Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programja, 58
 Egyesült Államok, 48, 60
 Virtuális nomádok, 46, 47
 Web 2.0, 33, 56
 Jólét, 5822,53,, 59
 Wenger, Etienne, 23
 Wikinomics, 35, 67
 Wikipedia, 33, 66
 Bölcsesség, 2, 10
 Zapatisták, 49